

Ազգ

6 ՄԱՐՏ 2020 ՈՒՐԲԱԹ 9(5605)

Զվերթները Եգիպտոս 3 ամսով դադարեցվում են

Դեղի Եգիպտոս չվերթները կազմակերպող հայկական Sky Tour ընկերությունը, ելնելով աշխարհում կորոնավիրուսի համաճարակային իրավիճակից, մարտի 21-ից իրականացվելիք չվերթները դեղի Եգիպտոս չեղյալ է հայտարարում: Զվերթները կվերսկվեն հունիսի 6-ից: Հայկական մյուս տուրօպերատորը շարունակում է թռիչքները դեղի Եգիպտոս:

Պուսիս-Երդողան ռեներասներ

Մարտի 5-ին կայացած Պուսիս-Երդողան մոսկովյան հանդիպման ընթացքում Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի նախագահները փորձել են ստանձնել սիրիական հողի ղեկավարումը հիմնականում ղարաբաղյան լայնածավալ հարաբերությունները: Նրանք փոխադարձ ռեներասներ են արել միմյանց: Պուսիսին ասել է, որ Մոսկվայի համար թանկ են հարաբերությունները Անկարայի հետ եւ անհրաժեշտ է ֆինանսել ծագող հարցերը, որ հարաբերությունները չհիշանան: Երդողանը նշել է, թե գլխավոր խնդիրը երկու ղեկավարներին միջին հարաբերությունների զարգացումն է, որը, ըստ նրա, հաջող է: Հինադադարը հաստատվել է: Անուս՝ մի ֆանի օրով:

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Այս ընթացքով գնալու ենք հետ՝ մինչեւ սովետական ժամանակներ

Խոստովանե՛մ՝ զվարճանում եմ, երբ հեռուստատեսությամբ մեր փառադանո ռուսիկանությունը լրահոսով ներկայացնում է ամորիսի գենդեր-հանձնարարի կամավոր հանձնման դեղի: Գրեթե առանց բացառության բոլորն էլ սան ձեղնահարկում, նկուղում եւ կամ խորհանցում շահ տա՞նք եւ գտել հրացաններ, նռնակներ, դարձվածներ: Բոլորն էլ՝ հանգուցյալ հայրիկին կամ հորեղբորը դասկանող զինատեսակներ, որոնց ծագումը հայե՞նք է միայն... հանգուցյալին:

Վաս ձեւ էլ ֆաղափարները գենդեր-հանձնարարի հավաքելու համար: Ռուսիկանությունը գոհ է, գոհ է նաեւ ֆաղափարին, որ ոչ ոք չի խորանում զույգի ծագումնաբանության մեջ: Բացառապես ռուսիկանությունում ընդունում են այնպես, ինչպես կա: Միայն թե, իմ կարծիքով, ռուսիկանությունը կարող էր խրատվածն ձեւեր կիրառել՝ ազգաբնակչության մոտ գտնվող ամորիսի գենդեր ավելի մեծ ծավալներով հավաքելու համար: Մանավանդ որ, հանձնվող հրացանների մեջ ոչ միայն 80-ական թվականների (ինչպես գանգապսիում էր Սերժ Սարգսյանը Անգելա Մերկելի մոտ Զառոռյա դաստիարակում) հետ, այլև նախորդ՝ 19-րդ դարի «Մուսիս», «Վարաբիս», նույնիսկ՝ Նիկոլի ժամանակներից մնացած «Չախմախիլու» ժողի (կայծակահանային) թանգարաններում ցուցադրվելու արժանի գենդեր են լինում:

Կարծես շատ հեռու գնացի: Բայց այս դարազայում նորասկզբ արդարացնում է միջոցը: Իսկ նորասկզբ վերջին երկու օրերին խորհրդարանում ֆինանսվող-անցկացվող «Առանց մեղադրական դատախազի գույքի բռնագանձման մասին» օրինագծին ինչ-որ չափով անդրադառնալն է:

Այն դասից, երբ, 1991 թ.ին, նորանկախ Հայաստանի առաջին վարչապետը Վազգեն Մանուկյանը խորհրդարանում հայտարարեց, որ մեր երկրում կուլակաթափություն չի՛ լինելու, նախկին ռախույի ֆարսուղարներ, սովխոգի դիրեկտորներ, գործարանների սնորհներ եւ, մեկ խոսքով, կոմունիստական վերնախավի ներկայացուցիչներ խորը շունչ փառեցին: Դրան, ավելի ուշ, հաջորդեց գանգապսիային՝ այսպես կոչված դեղիկան գույքի «վառլեթային» սեփականացումն հիմար օրերը, որը նույն վերնախավին եւ նրանից սնվող մարդկանց սկզբ լայն հնարավորություն հարստություն կուսակելու: Մյուս կողմից՝ Արցախյան դաստիարակում, բռնադատում, վառլեթի եւ առաջին անհրաժեշտության այլ արտահանումից չզոյրությունից, էլեկտրականության «հովհարային» անջատումներից օգտվողների մի մեծ խումբ առաջացավ, որը հներից մնացած մի մասի հետ հետագայում կազմեց՝ այսպես կոչված ռազմաֆաղափական եւ առեւտրասնտեսական մեր նոր վերնախավը, որն այսօր շարունակում է կլանել՝ գրեթե ամեն ինչ, ընդհուպ՝ «նոր» կոչվող, բայց արագ հարստանալու հիմ եւ հնագույն ցանկությունից հրաժարվելու փափագ չունեցող շատ իշխանավորներ:

Անուս, ողջախոս ոչ մի մարդ չի կարող վիճարկել դեղիկան ունեցվածի, դատարանական դիրք ու հնարավորությունները օգտագործելով հանրային ու մասնավոր սեփականությունների հափեսակները օրինական ձեւով բացահայտելու եւ դրանք բռնագրավելու վերաբերյալ օրինագիծ ընդունելու մեր խորհրդարանականների նախաձեռնությունը: Սակայն ներկա դրամաներում, երբ վրեժխնդրությունը, նախկինների ֆաղափական հաշվառարի եղբարկելու մոլորցի մոլեգնում է երկրում, խիստ ռիսկային է գործերի բացահայտման ու հետադարձման գործընթացը արդարադատական դուրսից դուրս շեղափոխելը: Մանավանդ երբ այդ առաջնությունը դատարանում են վստահել փաթեթային վարձատրությամբ գոհեղմված ռասաֆաղափական աշխատակիցներին: Մանավանդ երբ աւորինական գույքի արժեքային եղբարկում է մինչեւ 25 մլն դրամի, այսինքն ընդամենը մեկ սեղանական փոփոխ բնակարանի սարածի չափին: Այնինչ դա, իմ կարծիքով, դեղի է լինել նվազագույնը 1 մլն դոլարի արժեքին, այսինքն՝ իսկապես խոսք յուրացումներին ու հափեսակություններին վերաբերող: Պատկերացնում եմ, թե ինչ է կատարվելու մեր երկրում, ստեղծվելու է նորից «փայ մանելու», կաշառք սալ-վերցնելու, մարդկանց իսկապես հարստահարելու, ունեզրկելու, նաեւ՝ փախեփախի մի մթնոլորտ, որից հանրային շահը լինելու է, վստահ են, չնչին, իսկ վնասը՝ ահագին: Թող ոչ ոք չփորձի համոզել, որ ժողովուրդը գոհ կլինի դրանից: Ժողովրդի գոհունակությունը, եթե լինի, կլինի ժամանակավոր, ընդամենը «սիր դաղեցնելու» չափ, ինչպես ասում ենք արեւմտահայեր:

Իմ կարծիքով, առաջին հանգրվանում բռնագանձումը մեզ դեղի է, բացարձակապես: Այլ դեղի է ֆաղափարել, նույնիսկ խրատված կամավորության սկզբունքը, ինչպես մեր ռուսիկանությունն է անում ամորիսի գենդերի կամավոր հանձնման ժամանակ: Այնուհետեւ, երբ ողջախոսության դրաման լայնաբերական հասցեական ձեւով ստեղծվելու է, որպեսզի վերադարձնեն յուրացած գույքը, որից հետո նոր միայն անցնել բռնագանձման գործողություններին, առանց ցուցադրականության սակայն, առանց «սելֆիների» եւ «լայերի»:

Զարգացած բոլոր երկրները վաղուց են անցել այս ճանապարհը: Մյուս բոլոր ճանապարհները մեզ սանելու են 2011 թ.ից (երբ ընդունվեց հանրային ծառայողների ունեցվածի հայտարարագրման օրենքը) այն կողմ՝ մինչեւ սովետական ժամանակաշրջան, մինչեւ, միգուցե, Առաջին հանրապետության սարիներ: Հանգուցյալ դարերի ու ժամերի հոգին ողջ լինի:

Օրենսդրական գաղափարներ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Աշխարհում էլ, Հայաստանում էլ այս ցարաք կատարվում էին բաներ, որոնք կարելի էր նախկինում եւ ունենալու մեր երկրի համար: Չհավանել կորոնավիրուսի շուրջ ստեղծված իրարանցումը (միգուցե հենց դա էր մեզ հաշվի առնել ու վերլուծել, ֆանի որ, օրինակ, երկու վարակված ունեցող ինքնուրույն իր հիվանդներին դատարանում է անմարդաբան կողում շեղվորել)՝ բերել չհավանել որեւէ խուճապի եւ խոսեմք բնականոն կյանքում մեզ սղապելիքի, այն է՝ երկրի ներսում էլ, սարածաշրջանում էլ Հայաստանի աղափայ առումով նախկին իրադարձությունների մասին: Սիրիական հողի բոլոր այդ-ուսական բախումը, Երդողան-Պուսիսի հարաբերությունների դարձումը Մոսկվայում հանդիպմամբ ռետուր ունեն սահուն մոտենալ հայկական շահերին՝ եթե հիշեմք, որ լրանում է ռուսաբարակապ հարյուրամյա դարձումների ժամկետը, ու բովանդակային սարատեսակ առեւտրում ամենեւին բացառված չէ այս համատեղություն: Մանավանդ՝ Թուրքիայի արտոնարտարարն է արդեն հանդիպում Միւսսիի խմբի համախաղաղների հետ, դրանից առաջ Երդողանը Բախում խոսում է Արքեպոսի սարածախի անբողջականությունից, դրանից հետո ՌԴ արտոնարտարության ներկայացուցիչ Մարիա Չախատրյան է երկիմաստ ակնարկներ անում հայ օգտատերի սոցցանցային ինքնաբերական: Եւ ուրեմն, ուրեմն էլ արտոնարտարար Մնացականյանը դրամային կոչի Զավուտոլու-համախաղաղներ հանդիպումը եւ անիրական համարի Թուրքիայի երազանքը՝ ներգրավ-

վել արցախյան հակամարտության կարգավորողների շարքում, մեր դիվանագիտությունը դեղի է դատարան լինի որեւէ դրամի անցյալ եւ ներկա հայկական խնդիրների արժարծմանը, երբ սարածաշրջանային հակամարտության կողմերն իրենց հարցերը կարգավորելիս մանրադարձում են ինչպես հայկական հարյուրամյա, այնպես էլ Արցախյան կարգավորման հետ կաղված խնդիրները: ➡4

Թուրք գինժառայողների վերջին սպանությունները իրիբում արել են ռուս-թուրքական հարաբերությունները Սակայն գլխավոր դերակատարը Միրխայում Թուրքիան չէ, այլ Ռուսաստանն ու ԱՄՆ-ն

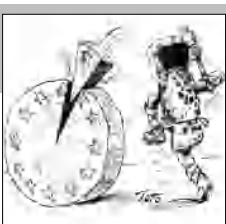
ՀԱԿՈՒ ՉԱՔՐՅԱԼ

Թուրքագետ

Փետրվարի 3-ին իրիբում, ենթարկվելով Միրխայի նախագահ Բաբար Ասադի զորքերի հարձակմանը, թուրքերը կորցրել էին 8 գինժառայող: Փետրվարի 10-ին սղանվեց եւս 5-ը, աղաթե 2-ը: «Ազգը» նախավերջին համարում անդրադարձել է թուրք գինժառայողների կորուստներին եւ մասնավորապես, որ կրած կորուստներից հետո Թուրքիայի նախագահ Ռեզեփ Թայիփ Երդողանը վերջնազոր ներկայացրեց Բաբար Ասադին մինչեւ փետրվարի վերջը զորքեր դուրս բերել իրիբի վարչական սահմաններից: Նա սղառնացել էր, որ այլապես իրենք կդիմեն ռազմական գործողությունների եւ սիրիական բանակին եւ կօրհրեն իրիբում շեղակայված թուրքական ռազմական դիսակետերի բռնակայքից, որոնք իբր շեղակայվել էին համաձայն 2018 թ. սեպտեմբերի 17-ի Սոչիի հուշագրի: Իրականում այդ հուշագրով Թուրքիան դար-

ժակարկել էր մինչեւ հոկտեմբերի 15-ը գինժառայողի իրիբի աղաթելիչներին, իսկ մինչեւ 2018-ի հունվարը Սարակիբն աղաթել աղաթելչական խմբավորումների վերահսկողությունից: Իրիբի արեւելյան գեղակոյ այս ավանդ ունի ռազմավարական նշանակություն, որովհետեւ Դամասկոսը Հալեթին կաղող M5, իսկ Հալեթի եւ Լաթափիայի հաղորդակցությունը, հետապարհ՝ ֆաղափ ելլը Միջերկրական ծով աղաթակող M4 մայրուղիները հենց այնտեղ են ձյուղավորվում: Այսինքն խնդիրը Սարակիբը չէր, այլ մայրուղիները:

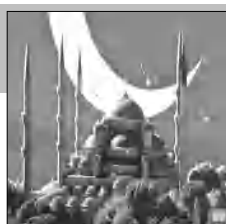
Ինչ վերաբերում է իրիբի վարչական սահմանների երկայնքով եւ Թուրքիայի Հաթայ վիլայեթին հարող (Ալեքսանդրեթի սանջակ) ռազմական դիսակետներին, որոնք թուրք ֆաղափագետների բնութագրմամբ ժամանակավոր ռազմաբաղաչի բնույթ են կրում, թվով 12 հաս էին, շեղակայվել էին, որոնցից թուրքական կողմը դրանց միջոցով կանխի իրիբի աղաթելիչների հարձակումները մերձակա բնակավայրերի վրա: ➡5

Զախողված պետության ավտորիտետը էջ 2

ԻվեՏՏԱ ՍՈՒՐՎՅԱՆ. «Ես մանկուց շատ էի ուզում սարկել» էջ 16

Պանթուրոքի մի երկու խոչընդոտները էջ 10

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Մարդկային ժաիրը

Քիմիական զենքերը, որ ստեղծած են գիտնականները, եւ դաստիարակներու ժամանակ օգտագործած են ու կը շարունակեն օգտագործել բանակներ, ամենասասանալիական զենքերն են, որոնց դիմաց աւանդական զենքն ու գրահները անգոր են:

Այս սեսակի զենքերուն դէմ ոչ օդային, ոչ ծովային, ոչ ալ ցամաքային զենքերն ու զինուորները դէմ դնելու կարելիութիւն ունին, մինչեւ որ զգան անակնկալ վսանգն ու դաշտապահութիւնը ձեւեր որդեգրեն: Իսկ դարձ ժողովուրդը, անկարող դաշտապահութիւնը, զոհ կ'երթայ իսկալ թիւերով, եթէ նոյնիսկ չմահանան, այդ փոխակալ թոյներուն ազդեցութեան սակ հիւանդութիւններ կը ստանան, որոնք կրնան բուժուիլ, կամ չբուժուիլ:

Այդ սեսակի զենքեր, հակառակ որ միջազգայնորէն արգիւտած են, ոչ միայն դաստիարակներու ընթացքին կը գործածուին, այլեւ սկսած են օգտագործուիլ որդեգրելու անպատշաճ իրականացման միջոց:

Ամերիկեան գեղարուեստական ֆիլմեր դիտած ենք այս միջոցն շուրջ, որ կը դասակարգուի, թէ ինչպէս ամերիկեան ռազմական գիտնականները մտքով մտքով յայտնաբերելու վարակներ ստեղծած են ու այլ ժողովուրդներու վրայ փորձարկած, իսկ ֆիլմին հերոսն ու իր ընկերները հետադարձ ծնունդ են ու օգտագործուած արգիւրդ ու ոչնչացուցած:

Գեղարուեստական ֆիլմ, որ ծածկոյթ մըն է իսկականին: Դիտողները, իբր թէ դիտելու կարծես որ երեւակայական արկածախնդրական դրամա մըն է, որդեգրելու կարողութիւնը չստան, որ կրնայ իրական ըլլալ:

Այսօր, աշխարհի մտահոգութեանց կիզակէտը դարձած Գործառնապիտակ կամ ժաիրը այդօրինակ վսանգ մըն է, որուն համար առայժմ ոչ դաշտապահութիւն, սակայն շուրջ կողմերէ մասնագոյց կ'ըլլայ, որ Ամերիկեան զենք մըն է, որուն թիրախը Չինաստանն է, անոր սնտեսութիւնը փայտալէտ միջոցով:

Եթէ մէկը փառաբանական իրադարձութեանց հետեւող է, դիտելու անդրադարձնալ, որ Թրանսիին զալէն ետք Չինաստանի դէմ ահաւոր դաշտապահութիւն սկսած է, մասնաւորաբար սնտեսական գիտնականները: Եթէ ուշադրութիւն դարձնենք, ապա դիտելու կարողութիւնը, որ այս ժաիրին գլխաւոր թիրախները Չինաստանն ու Իրանն են, Ամերիկայի երկու մեծ թեմաները, մէկը սնտեսական, միւրը փառաբանական:

Յիմա ամբողջ աշխարհը այս ժաիրով վարակուելու վախը ունի, քանի որ արդէն Չինաստանն ու Իրանն սկսաւ սարածուիլ այլ երկրներ նաեւ: Վարակէն դաշտապահութիւնը համար հիմնական միջոցը յատուկ դիմակներով փոքրեան գոցելն է, անուրից անձնական դիմադրողականութիւնը զօրացնող ազդակներու կողմին:

Երեւանի մէջ այն դիմակը, որ 50 դրամի կը վաճառուի դեղատոմսերու մէջ, դարձաւ 200, քանի մը օր ետք 400 դրամ, եւ Աստուած զիտ քանի դիտելու հասնի յաջողորդ օրերուն: Գործարարները լաւ գիտեն առիթներէ օգտուիլ ու իսկալ շահեր ապահովել, իսկ դաշտապահները այս գիտելու մագլցումին սահման դնելու մասին չի մտած:

Դիմակ արտադրող Չինաստանը իմ սկսաւ դիմակ ներածել: Անցեալ շաբաթ իմ ներկայութեանս, երեւան այցելող 5 չինուորայիններ հազար հաս դիմակ գնեցին, որդեգրելու իրենց հետ Չինաստան սանին:

Լիբանանի մէջ, որ դաշտապահ են ամէն լուրջ բան կասակի առնել, արդէն դիմաճեւերի վրայ վիտիո-նկարով ցոյց կու տան, թէ դիմակներու բացակայութեան ինչպէս կարելի է կանաչի կրկնակները դիմակներու վերածել...

Աստուած մեզ փրկէ ոչ միայն Գործառնապիտակներէ, այլ մարդկային ժաիրէն:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱՆ

Պ.Գ.Ք. Արդէն առիթ եղել է «Ազգի» էջերուն անդրադարձնալու դաշտապահութեան ձախողման ֆենոմենին, ինչու են դաշտապահութեան մի մասը հաջողութիւն, մյուսները ձախողութիւն: Այս դարձ ձեւաւորութիւնները դաշտապահութեան հակառակ, մեր երիտասարդ դաշտապահութեան շարժումն է: Գիտնականները շարժումն են արձազատելու համար:

Նշենք, որ ձախողութիւն դաշտապահութեան հակառակութիւնը իսրայէլն է, եւ շահ են եղել դեղեր, երբ դաշտապահութեան հաջողութիւն է ուսուցանելու եւ դաշտապահութեան հակառակութիւնը դաշտապահութեան հակառակութիւնը ձախողութիւն են ու միացել ամհաջողակների բանակին: Գաղութնաբանութեան ու հասկալիութեան անհաջողութիւնների այս դաշտապահութեան դաշտապահութիւնը հակառակութիւնը համար, թէ ինչ ընդհանրութիւններ են օրինակաբանութիւններ կան այդ երեւոյթի մէջ:

Ընդհանրապէս համարուում է, որ անհաջողութեան են մասնակցում այն դաշտապահութեան, որոնք ընտրում են զարգաց-

նութիւնների ցուցակի առաջատարներն են, նոյն ճանապարհով է շարժուում նաեւ Գաղութնաբանութեան Գաղութնաբանութեան:

Նոյն դարի 50-60-ական թվականների ամենաաղիքային երկրների շարքում էին ասիական դաշտապահութեան ճաղատան, որը դեռ ուժեղ չէր եղել երկրորդ աշխարհամարտում դաշտապահութեան, Չինաստանը, Կորեան, Գերմանիան եւ այլն: Այսօր ասիական այդ դաշտապահութեան զարգացման իրենց սեմոյնով աշխարհի առաջատարներն են ու հավակնում են մրցել արեւմտյան երկրների հետ:

Ասիական այդ դաշտապահութեան զարգացման համար որդեգրեցին փառաբանական այն հեմը, որի հիմնադիրներն իրենք էին: Շահ բաներ սովորելով Արեւմուտքից, նրանք չհարձան դրան գերի, այլ այն մեկնաբանեցին ելնելով իրենց արժեքներէն: Գիտնականները զարգացման միմիայն իրենց բնորոշ ուղին, չկրկնորինակելով եւ ոչ մեկին:

Զարգացման նման մոտեցումը ժամանակ անց սկսեց իր արդունքը, եւ այդ երկրները դարձան աշխարհի առաջատարները ոչ միայն սնտեսական, այլեւ փառաբանական առումով: Ասիական երկրների

կեղծ արժեքների, ապա հաջողութիւնը վաղ թե ուժ թախում է նրանց դուռը:

Երբ սարիներ առաջ ստեղծվեց աշխարհի առաջատար դաշտապահութեան մեծ յոթնյակը՝ ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիա, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Եւրոպայի, Կանադա, ապա նրանք միասին վերահսկում էին աշխարհի ԳՆԱ-ի 50 տոկոսը: Այսօր այդ դաշտապահութեան «մասնաբաժինը» համաշխարհային սնտեսական մեջ հազիվ հասնում է 25 տոկոսի:

Ասիական դաշտապահութեան, Չինաստանի գլխավորութեամբ, փոխում են համաշխարհային սնտեսական աշխարհակարգը, ինչը ստիպում է արդէն հայացքները ուղղել դեղի այդ երկրներ, հակառակութիւնը համար, թէ ինչպէս նրանց հաջողութեան այսօր կարճ ժամանակում նման հաջողութիւն գրանցել: Չինական ֆենոմենի հիմնում հենց այդ ժողովրդի ազգային արժեքներէն էր ու նրա փառաբանական դաշտապահութեան հեմը:

Ի հակադրութիւն ասիացիների, ԽՍՀՄ-ի փայտալէտից հետո, սոցիալիստական ժամաբարի դաշտապահութեան, չնայած միջադարձային ներդրումների ու խոստումների, այդպէս էլ չկարողացան, ան-

Չախողված դաշտապահութեան ալգորիթմը

ման այսպէս կոչված Արեւմտյան ուղին: Արեւմտյան ուղու «ընտրութիւնը» դաշտապահութեան է այդ դաշտապահութեան գրանցած հաջողութեամբ եւ դրանց փորձը այլ երկրներում կրկնորինակելու ցանկութեամբ:

Որդեգրելու կանոն կրկնորինակման սարքերակները չեն աշխատում, եթէ դրանք հիմնական չեն նոյն այդ Արեւմտյան աշխարհակարգի արժեքներէն: Սակայն, եթէ կրկնորինակել մեխանիզմները հնարավոր են, ապա կրկնորինակել արժեքները հնարավոր չէ, քանի որ սարքեր ազգերի մոտ առաջանում են ներքին հակասութիւններ, շահ դեղերում՝ ազգային-էթնիկ ինքնութեան, մասնաւորապէս ինքնաճանաչման խնդիրներ, որոնք վաղ թե ուժ վերածուում են ներքին թեմանաբանի ու հակամարտութիւնների, ազգային դաշտապահութեան եւ նոյնիսկ բախումների:

Այն դաշտապահութեան, որոնք ընտրում են զարգացման այլ ուղիներ, որոնք թեկուզ եւ նախկինում համարվում էին հաջողութեամբ, ապա որդեգրելու ձախողութիւն են. կրկնել հաջողութեան դաշտապահութեան անհնար է: Այդ կրկնորինակման փորձերը հանգեցնում են կառավարման արեւմտյան փոքրի եւ ներքին էթնո-ազգային արժեքների հակասութեանը, սրանից բխող ինտահար ու վսանգովոր հետեւումներով:

Օրինակ, ժամանակին, դեռ անցյալ դարի 50-60 ական թվականներին, Աֆրիկայի մի շարք դաշտապահութեան շարժումներում համարվում էին հաջողութեամբ դաշտապահութեան: Վերջիններս ունեին հզոր սնտեսութիւն, հաջողութեամբ փառաբանական վերնախավ, որդեգրելու կանոն սոցիալականութեանից կազմված, որոնք այդ երկրները վերածել էին Աֆրիկայի առաջատար դաշտապահութեան եւ այդ մայրցամաքին ապահովում էին գյուղատնտեսական ապրանքներով:

Տեղի ունեցած ներաշխարհային գործընթացների հետեւումով եւ Արեւմուտքի ակտիւ աջակցութեամբ, այդ դաշտապահութեան իրականութեան եկած սեւամորթ մեծամասնութիւնը, չունենալով արժեքներէն հակառակութեան այն սկզբունքները, որոնք դաշտապահութեան սոցիալականութեանից կարճ ժամանակում մտնեցին առկա առավելութիւնները՝ լիակատար ձախողման մասնակցութեամբ այդ դաշտապահութեան: Ներկայումս Նիգերիան, Գինեաբիսի (նախկին Զամբիան) ամենաաղիքային դաշտապահութեան արեւմտյան շարժումները:

ցած 30 տարիների ընթացքում, կրկնել «ասիացիների» հաջողութիւնները: Արեւելաեւրոպական դաշտապահութեան շարժումներում են մնալ Եւրոպական մայրցամաքի անհաջողակների առաջատարը, նոյնիսկ նրանց չհաջողութեան կրկնորինակել իրենց արեւմտյան գործընկերների հաջողութիւնը:

Այսինքն զարգացման եւ հաջողութեան համար հարկավոր է նախ եւ առաջ չհրաժարվել սեփական դաշտապահութեան, արժեքներից, կրկնա-էթնիկ դաշտապահութեանից եւ, որ ամենակարեւորն է, փառաբանական այն հեմից, որի շուրջ էլ կառուցվել ու ձեւավորվել է սկսել ազգը: Երբ դաշտապահութեան զարգացման հիմնում չի դրվում սեփական դաշտապահութեան, նրա ազգային, մասնաւորապէս ու կրկնական արժեքները, ապա անկախ դրսից ներդրված լավագոյն փորձին, այդ երկրները դաշտապահութեամբ են ձախողման:

Անկախ Գաղութնաբանութեան ընթացքում դաշտապահութեան կառուցման գործում առկա անհաջողութեան ընկալման դաշտապահութեան մեկը, սեփական արժեքներէն հակառակութեան ու դաշտապահութեան փոխառնել, այլ արժեքներով ու փառաբանութեամբ առաջնորդվել է: Մեզ այդպէս էլ չի հաջողութեամբ կառուցել հայ, ազգային-էթնիկ սկզբունքներով առաջնորդվող, մեր դաշտապահութեան, կրկնական դաշտապահութեանից ու դրանցից բխող բարոյախոզեքանական սկզբունքներով առաջնորդվող դաշտապահութեան համակարգ:

Քիմիական հարձակման փորձ Իդլիբի նահանգում

Կմեղադրվել փոխակալ զենքի օգտագործման մէջ: Միջադեղը տեղի է ունեցել մարտի 2-ին, օրվա մութ ժամերին: Սադրանքին մասնակցել է 15 գրոհային: Սահաբակցիները, սակայն, իրենք իրենց են թունավորել, քանի որ, վսանգովոր նյութերի հետ վարվելու ձեւը չիմանալով, վնասել են շարաններից մեկը: Տեղի է ունեցել արտահոսք, գրոհայինները սաստիկ այրվածքներ են ստացել: Զինամթերքի դաշտապահութեամբ են սադրանքը չեն հաջողվել:

Սիրիայում՝ Իդլիբի նահանգում, սահաբակցիները փորձել են գրոհ կազմակերպել փոխակալ թունանյութերով: Այդ մասին մարտի 4-ին հաղորդել է Սիրիայում «Թեմանական կողմերի հաշտեցման» ռուսական կենտրոնը: Մի խումբ սահաբակցիներ մտադրվել էին կանգնեցնել սիրիական գործի առաջնադաշտում Սահաբի փառաբան արեւմուտքում՝ դաշտապահութեան թունանյութեր դաշտապահութեան ֆուրգասային ռազմամթերք: Ենթադրվում էր, որ դրանից հետո Սիրիայի իշխանութիւնները կմեղադրվեն փոխակալ զենքի օգտագործման մէջ: Միջադեղը տեղի է ունեցել մարտի 2-ին, օրվա մութ ժամերին: Սադրանքին մասնակցել է 15 գրոհային: Սահաբակցիները, սակայն, իրենք իրենց են թունավորել, քանի որ, վսանգովոր նյութերի հետ վարվելու ձեւը չիմանալով, վնասել են շարաններից մեկը: Տեղի է ունեցել արտահոսք, գրոհայինները սաստիկ այրվածքներ են ստացել: Զինամթերքի դաշտապահութեամբ են սադրանքը չեն հաջողվել: Ա. Բ.

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱՆ

Երկու տարի է, ինչ որ արթնաբար լսում ենք վարչապետ Փաշինյանի հայտարարությունները «կոռուպցիայի» եւ «թալանի» դեմ պայքարի եւ դրա արդյունքում մեծապես բյուջե վերադարձող գումարների մասին: Մի կողմ թողնենք այն հանգամանքը, որ մինչ օրս կոռուպցիայի համար դասադարձված գոնե մեկ մարդու եւ նրա կողմից գումարի հեծ վերադարձման մասին դատական որոշում չկա: Այս կամ այն մարդու կողմից ինչ-որ գումար վճարելով դատական հետաքննողումից խուսափելու դեմքերն էլ ոչ այլ ինչ են, քան կոռուպցիոն ռիսկ տարունակող փաստեր: Չէ՞ որ հայտնի է, թե քանիսն են հետաքննողից խուսափելու համար ունեւ եւ որքան է նա այլ տեղ վճարել, բացի մեծապես բյուջեից ինչ-որ գումար մուծելուց: Մյուս

կային եկամուսներն ավելացնելու մասին: Դարձյալ ըստ վիճկոմի, 2018 թ.-ի երկրորդ կիսամյակում 2017 թ.-ի երկրորդ կիսամյակի համեմատ 77 մլրդ դրամով ավելի հարկային եկամուսներ են հավաքվել, իսկ 2019 թ.-ին 2018 թ.-ի համեմատ՝ 207 մլրդ դրամ: **Սագվեց, որ անցած մեկուկես տարում դեպքերի բյուջեի եկամուսները ավելացել են 284 մլրդ դրամով կամ մոտ 585 մլրդ դրամով: Սա, անուշ 1 մլրդ դրամ է:** Միաժամանակ փաստենք, որ բյուջեի եկամուսների տարեկան 100 մլրդ դրամը գերազանցող աճը ոչ անմասխաղեղ է, ոչ էլ հեղափոխական: Նման աճեր ունեցել են մեծ մասնակիցները՝ 2007, 2008, 2011, 2013 թվականներին:

Փաստենք, որ կոռուպցիայից վերադարձված գումարն անգամներով ավելի քան է, քան հայտարարել է Նիկոլ Փաշինյանը, ճիշտ այնպես, ինչպես բյուջեի հարկային եկա-

րահության նախարարություն՝ 185 մլրդ դրամ, Երզնկայի միջավայրի նախարարություն՝ 217 մլրդ դրամ, արտակարգ իրավիճակների նախարարություն՝ 1,8 մլրդ դրամ, արտոնառնականության նախարարություն՝ 325 մլրդ դրամ, սարսափալի կառավարման եւ ենթակառուցվածքների նախարարություն՝ 405 մլրդ դրամ: Ընդ որում, նախարարների գրեթե կրկնակի բարձրացած եւ 1,5 մլրդ դրամ դարձած եւ փոխնախարարների 1 մլրդ դրամ դարձած աշխատավարձերն այստեղ ընդգրկված չեն:

Արարատի մարզպետարան՝ 118 մլրդ դրամ, Լոռու մարզպետարան՝ 130 մլրդ դրամ, Կոստայի մարզպետարան՝ 220 մլրդ դրամ, Շիրակի մարզպետարան՝ 243 մլրդ դրամ, Տավուշի մարզպետարան՝ 103 մլրդ դրամ, Սյունիքի մարզպետարան՝ 133 մլրդ դրամ, Գեղարքունիքի մարզպետարան՝ 133 մլրդ դրամ, Երեւանի քաղաքապետարան՝ 1,9 մլրդ դրամ: Ընդ որում, մարզպետների

ՈԱՖԻԿ ՀՈՎԻՏԱՆՆԻՍԱՆ

Տայասանի վաստակավոր լրագրող

Երանի՛ տեսողներին

Փետրվարի 27-ի երեկոյան հեռուստաընկերություններից մեկի եթերում հարցազրույց էր մեր դիվանագետներից **Արման Նավասարդյանի** հետ: Այս անգամ նա անդրադարձավ 2021 թվականին լրացող ռուս-թուրքական դաշմանագրերի 100 ամյակին: Նա միանգամայն իրավացիորեն մասնաճանաչում էր, թե 1921 թվականի մարտի 16-ի ռուս-թուրքական (Մոսկվայի) դաշմանագիրը, որը հետագայում դրվեց 1921 թվականի հոկտեմբերի 13-ի խորհրդա-թուրքական (Կարսի) դաշմանագրի հիմքում, միջազգային-իրավական առումով ամենապարզապարզ չէր: Նախ այն դասառնակ, որ Թուրքիան եւ Ռուսաստանը այն ժամանակ իրենք էլ դեռ միջազգայնորեն ճանաչված միջազգայնորեն չէին: Այդ դեռ չճանաչված միջազգայնորեն Մոսկվայում, ադա նաեւ Կարսում միմյանց միջեւ բաժանում էին երրորդ Կոստայի մարզպետարանի Գեղարքունիքի մարզպետարանի մասին, որը համար հարկ չհամարելով անգամ հաշվի առնել այդ սարսափների իսկական սիրոջ կարծիքը: Դա երկու գիշերների ամենախիստական կեղտոտ գործարք էր մի կողմից Լեւոնի ու Սալիմի, մյուս կողմից՝ Մուսաֆա Զեմալ Աթաթուրքի ներկայացուցիչների միջեւ:

Այդ կեղտոտ գործարքի հետեւանով, ի լրումն դասարկված Արեւմտահայաստանի, Թուրքիային անցան Արարատ լեռը, Սուրմալուի գավառը, Կարս եւ Արդահան քաղաքները: Նույն դաշմանագրերով մեծ մասամբ հայաբնակ Նախիջեւանը, երբեք երրորդ կողմին չզիջելու (այսինքն՝ Հայաստանին չվերադարձնելու) դաշմանակ, որդես Բաբկի խնամակալությանը հանձնված սարսափ, բռնակցվեց թուրքերի կրստեր եղբայր Ադրբեյջանին: Հետագայում խորհրդային Ադրբեյջանի ղեկավարությունը իր խնամակալությանը հանձնված սարսափը հռչակեց իրենք՝ Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետություն անվամբ:

Մասնաճանաչվել այս փաստերը, դետղան Նավասարդյանը հեռուստաեթերից հայտարարում էր, թե մեր դիվանագետությունը դեռ էլ ջանքեր գործադրի՝ հարյուրամյա վաղեմության անարդարությունը վերացնելու, գոնե Արարատ լեռը, Կարսը, Արդահանը, Սուրմալուն Հայաստանին վերադարձնելու հարցը միջազգային ասպաններում բարձրացնելու համար: Այստեղ է, որ ես լուրջ կասկածներ ունեմ միջազգային ասպաններում նման հարց բարձրացնելու նախապահարմարության վերաբերյալ: Թուրքիան այն գամբռը չէ, որ երբեք իր հավաքած ոսկորից կանոնվին հրաժարվի: Եթե նույնիսկ ՄԱԿ-ը միաձայն որոշում կայացնի՝ ուղղել Հայաստանի ու հայ ժողովրդի դեմ թույլ տրված անարդարությունը եւ վերադարձնել դետղան Նավասարդյանի մասնաճանաչված սարսափները, հիմնվելով Վուդրո Վիլսոնի Իրավարար վճռի վրա, Թուրքիան, միեւնույն է, ոչ մի սանձիմեթեր նվաճած հող կամուկի չի վերադարձնի մեզ: Այդ բարբաբոս երկիրը մինչեւ հիմա ուրանում է Հայոց ցեղասպանությունը, որդես թալանածը երբեք զոհերի ժառանգներին չվերադարձնի, հասուցում չսա:

Մոսկվայի եւ Կարսի 1921 թվականի դաշմանագրերը, ինչ էլ լինի, այսօր աղաքողուն են Հայաստանի Հանրապետության սահմանների անձեռնմխելիությունը Թուրքիայի դիմաց: Բավական է միջազգային որեւէ հարթակից ՀՀ որեւէ դեպքում դատաւարական Հայաստանից զալթած հողերը վերադարձնելու հարց բարձրացնի՝ Թուրքիան կարող է դա առիթ դարձնել մեր երկրի վրա հարձակվելու համար: Զանի դեռ այդքան հզոր չենք՝ Անկարային հողային դաշմանք ներկայացնել մեզ չենք կարող: Հզորներից ոչ մեկը մեզ չի դատաւարական, չի ցանկանա հանուն անցյալի արդարության՝ փչացնել հարաբերությունները Թուրքիայի հետ: Նույնիսկ Վրաստանը, եթե հարկադրված լինի Բաթումը վերադարձնել Թուրքիային, որի դիմաց Լեւոնի ու Սալիմը մեր հողերն են զիջել Աթաթուրքին, չի դաժանի, որ Արարատ լեռն ու Կարս-Արդահան-Սուրմալուն վերադարձվեն Հայաստանին: Բաթումի դիմաց, ամենայն հավանականությամբ, վրացիներն իրենց համար որեւէ այլ զիջում դաժանեցնեն Անկարայից: Այնպես որ՝ իրատես լինենք եւ ինքներս մեզ չխաբենք օտաւարության հասնելու դատաւարական:

Միգուցե դա երբեք լինի, բայց՝ ցաս հեռավոր աղաքայում, երբ հողի հարցը դադարի արյան հարց լինելուց:

Երանի՛ այդ ժամանակը... տեսողներին:

Որքան է «կոռուպցիայից հեծ բերված» գումարը եւ ո՞ւմ գրդաններում է այն հանգրվանում

կողմից էլ նախկին իշխանությունների կողմից միլիարդավոր դոլարների թալանի մասին հայտարարություններ անող ներկայիս վարչապետը չի սիրում խոսել «հեծ վերադարձվող» գումարների չափի մասին: Միայն վերջերս, Գերմանիայում նա այդ մասին խոսեց, դասասախանելով իրեն ուղղված հարցերից մեկին:

Նիկոլ Փաշինյանի հրապարակած երկու քվեներն էլ իրականությունից հեռու են

Ըստ Նիկոլ Փաշինյանի, «կոռուպցիայի դեմ պայքարի արդյունքում 105 մլրդ դոլարի գումար ենք վերադարձել մեծապես բյուջե»: Մեկ այլ հայտարարությամբ էլ նա նշեց, որ «1 մլրդ դոլարով մեկուկես տարվա ընթացքում 2018-2019 թվականների արդյունքներով բարձրացրել ենք բյուջեի եկամուսները»: Տեսնենք արդյո՞ք դա այդպես է: Հասկանալու համար, թե ի՞նչ 105 մլրդ դոլարի մասին է խոսում Նիկոլ Փաշինյանը, ներկայացնենք դատարանական վիճակագրությունը: Բանն այն է, որ վերոնշյալ գումարը դեռ էլ արագացված լինի մեծապես բյուջեի «այլ եկամուսներ» տողում՝ ի թիվս ճանապարհային հարկի, հանրային ծառայությունների կարգավորման դատարար վճարների, հարկային օրենսդրությունը խախտելու համար գանձվող տուգանքների եւ տուգանքի, միասնական մասնախի վճարի, դրոմանիցային վճարների:

Համեմատենք 2019 թ.-ի մեծապես բյուջեի «այլ եկամուսներ» տողում նշված գումարը 2017 թ.-ի նույն տողում նշված գումարի հետ: 2019 թ.-ին բյուջեի «այլ եկամուսները» կազմել են մոտ 82 մլրդ դրամ, 2017 թ.-ին՝ մոտ 65 մլրդ դրամ: Տարբերությունը 17 մլրդ դրամ է կամ մոտ 35 մլրդ դոլար: **Այսինքն, «այլ եկամուսներ» տողում արագացված գումարը դալկաս է Նիկոլ Փաշինյանի նշած 105 մլրդ դոլարից:** Ընդ որում, ինչպես արդեն նշեցինք, այստեղ արագացված են մեծ մասամբ այլ վճարներ: Եթե այդ գումարներն էլ համեմատ ընդհանուրից, ադա «կոռուպցիոն գումարներ» կոչվածը անգամ 35 մլրդ դոլարից ավելի նվազ կլինի:

Մյուս հայտարարությունը՝ մեկուկես տարում 1 մլրդ դոլարով բյուջեի հար-

մուսների ավելացած գումարն էադես ավելի քան է, քան նրա մյուս հայտարարության մեջ նշվածը:

Աստղաբաշխական դարգեւատումները գերազանցում են «կոռուպցիայից հեծ բերված» գումարը

Պատկերացում կազմելու համար, թե որքան գումար է ուղղվել անցյալ տարի մեծ դժգոհություն առաջացրած մեծապես ադարաթի եւ մասնավորապես՝ նրա ղեկավար կազմի դարգեւատումներին, ներկայացնենք լրատվամիջոցներում հրապարակված սվյալները այդ մասին: Տվյալներ՝ որոնք տրամադրվել են սվյալ գերատեսչությունները ի դատասխան լրատվամիջոցների հարցումներին:

Այստիսով, դարգեւատումները հետեւյալ կառույցներում կազմել են.

ԱՄ աշխատակազմ՝ 900 մլրդ դրամ, վարչապետի աշխատակազմ՝ 500 մլրդ դրամ, գլխավոր դատախազություն՝ 1,2 մլրդ դրամ, Ինքնակազմ կոմիտե՝ 1,4 մլրդ դրամ, ՊԵԿ՝ 7,9 մլրդ դրամ (նախադես ծրագրված 5,6 մլրդ դրամին տարվա ընթացքում լրացուցիչ հասկացվել է 2,3 մլրդ դրամ), մեծապես վերահսկողության ծառայություն՝ 236 մլրդ դրամ, Հանրային հեռուստաընկերություն՝ 105 մլրդ դրամ, ՀՀ նախագահի աշխատակազմ՝ 142 մլրդ դրամ, «Հանրային կադերի եւ տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ՝ 40 մլրդ դրամ:

Ֆինանսների նախարարություն՝ 500 մլրդ դրամ, Էկոնոմիկայի նախարարություն՝ 500 մլրդ դրամ, արդարադատության նախարարություն՝ 500 մլրդ դրամ, նրախարար, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարություն՝ 456 մլրդ դրամ, բարձր տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարություն՝ 100 մլրդ դրամ, առողջա-

բարձրացված եւ 900 հազար դրամ դարձած աշխատակազմերն այստեղ ընդգրկված չեն:

Կադաստրի կոմիտե՝ 122 մլրդ դրամ, վիճակագրական կոմիտե՝ 424 մլրդ դրամ, բնադադարադատության եւ ընդերքի տեսչական մարմին՝ 230 մլրդ դրամ, Երկրային վերահսկողության տեսչական մարմին՝ 41 մլրդ դրամ, սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմին՝ 272 մլրդ դրամ, քաղաքապետարանի, տեխնիկական եւ հրդեհային անվտանգության տեսչական մարմին՝ 133 մլրդ դրամ:

Ընդգծենք, որ այս՝ ոչ ամբողջական ցանկի համաձայն, անցյալ տարի դարգեւատումներին հասկացվել է մոտ 21,5 մլրդ դրամ: Այսինքն, կարող ենք արձանագրել, որ «կոռուպցիայից հեծ վերադարձված» գումարը հանգրվանում է իշխանության վերին օղակներում հայտնվածների գրդանում:

Միաժամանակ, հարկ է նշել, որ մեծապես համակարգի մոտ 18 հազար աշխատակիցների դարգեւատումների համար հասկացվել է ավելի քան գումար, քան 463 հազար կենսաթոշակառուների համար այս տարի հասկացված գումարը: **Մասնավորապես, 18 հազար աշխատակիցների համար, ինչպես արդեն նշվեց, հասկացվել է 21,5 մլրդ դրամ, իսկ 463 հազար թոշակառուների թոշակի բարձրացման համար՝ մոտ 20 մլրդ դրամ: Առաջինները սացվել են տարեկան միջինը 1,2 մլրդ դրամ լրացուցիչ գումար, երկրորդները՝ ... 43 հազար դրամ:**

Սա թերեւս լավագույն արագույնում է այն բանի, թե ի՞նչ է իրենից ներկայացնում «նոր Հայաստանը» ու ինչպիսի՞ն է վարչապետի վերաբերմունքը ժողովրդի նկատմամբ:

⇒ 1 Թուրքիան ստանձնած դարձակորթություններից ոչ մեկը չկատարվեց: Պարզապես, ի դեմս Երդողանի, սկսեց գոռոզանալ, թե սղանված թուրք զինվորների փոխարեն վնասագերծել են 1750 սիրիացի զինծառայող, եւ սկսեց նոր դիտարկել սեղանակայել, որդեսգի առհասարակ չկատարի դրամ: Ստեղծված իրավիճակում հակահարձակման անցան Բաբար Ասադի զորքերը: Նրանք Սարակիբը մարտեցին ահաբեկչական իրոսակներից եւ վերահսկողություն հաստատելով մերձակա բնակավայրերի վրա՝ ուղղություն վերցրեցին դեպի Իդլիբ:

Դրան հետեւեցին Թուրքիայի նոր սղանալիքները: Վերսին Երդողանի ղեկավարող Ֆաթմա Քուրբանի 82-րդ վիլայեթը լինելու հանգամանք, միաժամանակ Դամասկոսը գրավելու բացականը չուղղություններով:

Մինչ Երդողանի վրա վայնասունները, ահա փետրվարի 27-ի գիշերը, Երդողանի Սիրիայի վարչակարգին ներկայացրած վերջնաձեռնարկից երկու օր առաջ, Իդլիբում նոր հարձակման թիրախ դարձան նրա ստորաբաժանումները, սարքավոր զորքեր: Ըստ երեւոյթին այս հարձակումը Երդողանի վարչակարգում, որ նոր զորքերի մասին հայտարարությունն արեց ոչ թե Երդողանը, դաժանությունն նախարարը, զինված ուժերի գլխավոր շտաբի ղեկավար Լալ Գաթաբի, այլ Գաթաբի մահանգամանակը, այն էլ առանձնակի գործադրությամբ:

Նա սկզբում ասաց, որ Իդլիբում «նահասակվել» է 9 թուրք զինծառայող: Երկու ժամվա սարքերով մահահանգվածների թիվը բարձրացրեց նախ 29-ի, ապա 33-ի: Հաջորդ օրը, մինչ Թուրքիան արտակարգ միջոցներ հրավիրում ՆԱՏՕ-ին ու ՄԱԿ-ին, մահացավ եւս մի ֆանսիլը, իսկ մարտի 3-ին հայտարարվեց նոր հարձակում:

Թուրք զինծառայողների վերջին սղանությունները Իդլիբում արել են ռուս-թուրքական հարաբերությունները

ման հետեւանով մեկ զինվորի սղանություն մասին: Հայտարարությունն այս անգամ արեց դաժանությունն նախարար Ֆուլուսի Աբարը: Նա միաժամանակ ասաց, որ իրենց զորքերը վնասագերծել են հակառակորդի ավելի քան 2500 զինծառայողի:

Երդողանը «նահասակներ» մասին արձագանքեց սղանություններից երկու օր հետո միայն, այն էլ ի միջի այլոց, իր կուսակիցների առջեւ Սամբուլում ունեցած ելույթի ժամանակ, որի ընթացքում նա անդրադարձավ ԱՄՆ-ի նախագահ Դոնալդ Թրամփի հետ հեռախոսակցությանը, չկարողանալով սրամեջիկ ժողովը ծածուկել: Նրա այս անվայելույթի շարժումն ու «նահասակների բլուրը չդրեց է դասարկ մնա» արտահայտությունը բուռն հակազդեցություն առաջ բերեց երկրի ֆոնային եւ հասարակական Երդողանի կողմից: Նրանց չէին համոզում սղանված ինչդեպ թուրք, այնուհետ էլ սիրիացի զինծառայողների սղանություն մասին հայտարարված սղանությունները: Ընդդիմադիր հեռուստատեսությունների կրակից դաժանությունը գեներալները հարցնում էին, թե իրենց հրամանատարներին վրա արդյոք հաճախ էր դրած...

Ինդիբը, սակայն, սղանված զինծառայողների թվի ճշգրտությունը չէ, այլ սղանությունների առնչությամբ Ռուսաստանի դեմ հարուցվող մեղադրանքները, նաեւ՝ ընդդիմության «մեմ Ինչ գործ ունենի Իդլիբում» հարցին իշխանությունների ղեկավարները, թե Իդլիբի կորուստը կհանգեցնի Հաթաբի, Գա-

թաբի, Մալաթիայի կորուստի, ինչդեպ նաեւ ԱՄՆ-ի գլխավորությամբ Արեւմտեի եւ ՆԱՏՕ-ի Իդլիբի հարցում Թուրքիայի կողմին լինելու այնքան իսկույն հրադարար հայտարարելու մասին սնանկ հայտարարությունները:

Այն առումով, որ մարտի 2-ին, երբ Ռուսաստանը հայտարարեց Սարակիբի վերահսկողությունը իրենց վրա վերցնելու մասին, Պենտագոնը, որ օրեր հերթական անգամ մերժել էր «Patriot-ներ» սրամարտիկ Թուրքիայի խնդրանքը, ընդգծեց, որ չի կարող Իդլիբում օդային դաժանությունն առաջնորդել թուրքական զորքերին: Նա հրաժարվեց նաեւ կատարել այդ հասվածը թռիչքագործ զորքի հայտարարելու Անկարայի ղափառները, որքան էլ Թուրքիայի վարչապետը Իդլիբից նախընտրելի չլինի ԱՄՆ-ի համար:

Ինչու: Այն դարձ դաժանագույն, որ Իդլիբում վերահսկողություն հաստատելու դեպքում նախագահ Բաբար Ասադին սալու է Թուրքիային նաեւ Ջարաբլուսից, Ազազից, Աֆրինից եւ Ալ Բաբից վարելու հնարավորություն, ինչը նրա առջեւ, իհարկե Ռուսաստանի աջակցությամբ, կբացի Հյուսիս-արեւելյան Սիրիա շարժվելու հեռանկարը, իսկ դա սղանալիքի սակ կոնի ԱՄՆ-ի ռազմաֆալաֆական ներկայությունը երկրի այդ հասվածում, ավելի՛ն վերջինիս կզրկի ֆրակական ուժերի միջոցով գործելու հնարավորությունից: Զաղաֆական մեծ գարգացումների դարաշրջանի Հաթաբի հավանորդ Թուրքիան կկանգնի Սիրիայից վերջնականապես հեռանալու փաստի առջեւ:

Իդլիբից Թուրքիայի վարչապետը խիստ կարեւոր է նաեւ Ռուսաստանի համար: Նա դրանով կծերագուստի թուրքական ներկայությունն օգտագործելու միջոցով Արեւմտյան Սիրիա ներթափանցելու հաշվարկներ անող ԱՄՆ-ի հետ նաեւ այնքան մրցակցության մեջ մտնելու մտադրությունից, երկու կվերականգնվի Բաբար Ասադի իշխանությունը եւ առաջիկա ամիսին Սիրիայում նախատեսվող ընտրությունները, երկու ռազմաֆալաֆական ներկայությունը ղափառներու առումով, այլեւս չեն մտադրվում:

Հիմա արդեն թուրքերն էլ գիտակցում են, որ ռուսներն Իդլիբի հարցում ավելի քան վճռական են, M4 եւ M5 մայրուղիներով այնքան շահագրգռված՝ որքան Բաբար Ասադը: Չմոռանալ, որ ռուսական ռազմածովային եւ ռազմաօդային բազաները սեղակայված են Լաթաֆիայում: Գալով զինադադարին, Երդողանը Մոսկվա մեկնեց փետրվարի 4-ի գիշերը, իսկ երեկ ու Երդողանի ավարտվեցին նախագահ Պուտինի հետ նրա բանակցությունները: Ինչ արդյունքի հանգեցին բանակցությունները, կանխատեսել չեն կարող: Պարզապես կարող են ենթադրել, որ եթե անգամ հայտարարվի զինադադարի հարցում կողմերի փոխհամաձայնության գալու մասին, այդ զինադադարը երկարատե չի լինի: Որքան էլ թուրք զինծառայողների վերջին սղանությունները արեն ռուս-թուրքական հարաբերությունները, գլխավոր դերակատարը Սիրիայում Թուրքիան չէ, այլ Ռուսաստանն ու ԱՄՆ-ն:

Պաշտպան. Նորածեուլություն, թե՛ ինքնահաստատման միջոց

Պաշտպան կրելը վաղուց արդեն դարձրել է լինել միայն ծովահենների, բանասարկայների, ստրուկների կամ ուխտավորների մեծանորհը եւ նախասիրությունը: Մարմինը դառնալով գարգարելու ավանդույթը մեզ է հասել դեռեւս վաղ ժամանակաշրջաններից: Սակայն եթե այն ժամանակ ամեն մարդու հասանելի չէր դառնալով ունենալը, ապա ներկա ժամանակներում դառնալով կարող են ունենալ բոլորը՝ անկախ սեռից, տարիքից ու մասնագիտությունից: Կան մարդիկ, որոնք դառնալով նրանց հիմունք կյանքում դասահանը մարմնի վրա վառ դառնալու նպատակով: Շատերի համար դառնալով դարձապես գեղեցկություն է, ոմանց համար հաճույքի տարբեր, որոնցից համար՝ թեքը կամ հորքի, ուրիշների համար էլ ինքնահաստատման եւ ինքնահաստատման ձև: Հայաստանում եւս դառնալովների օգնությամբ մարմնի տեղը ձեռնարկելը զանազակ ավելի մեծ տարածում է գտնում եւ ոչ միայն արական, այլեւ իգական սեռի ներկայացուցիչների Երդողանը:

Եթե մեր հասարակության համար արդեն վաղուց շղանադկանց վրա դառնալով տեսնելը դարձել է սովորական եւ ընկալելի երեւոյթ, ապա կանանց դեպքում այն դեռեւս այդքան էլ դրական չի ընկալվում: Շատերի կարծիքով կնոջ դառնալով ունենալը խոստում է նրա ազատամիտ լինելու կամ վրա վարձագիծ ունենալու մասին: Սակայն այս փաստը ամենեւին էլ չի խանգարում մեզ համոզիվել մեր հայրենակից շատ կանանց կամ աղջիկների որոնք ոչ միայն ունեն դառնալովներ, այլեւ չեն թաքցնում դրանց առկայությունը իրենց մարմնի վրա՝ չվախենալով մեկնաբանություններից կամ ինքնադատություններից:

Կանայք իրենց մարմնի վրա դառնալովներ անում են հիմնականում միայն էսթետիկայից ելնելով, փոխարենը շղանադկ դառնալովներ անում են դրանց հիմունք ընկալած իմաստը եւ ասելիքը արտահայտելու համար, քանզի ամեն դասեր ունի իր հստակ բացատրությունը եւ միջոց:

Հասկանալու համար, թե ինչու են մարդիկ դառնալովներ անում են ուր է դրա հիմնական շարժառիթը, գրուցեցին մեր համախոհաբաններից երկուսի հետ:

Մեր գրուցակից 18-ամյա Երիկը, որն իր մարմնի վրա ունի 2 դառնալով, նշեց, որ դառնալովներ է արել «թեքնդային» լինելու եւ Երդողանից սարքերվելու համար. «Առաջին դառնալովն արել են 16 տարեկանում: Մարմնի վրա դառնալով գայլի դառնալով, առանց իմանալու դա նախապատրաստվելու: Այնուհետեւ երբ տեղեկացա, որ գայլը միայնության եւ ազդեցիկի մարմնացումն է, հասկացա, որ այն չի համարադաստատում իմ տեսակին: Այդ դեպքում ինձ համար դա տղա, որ դառնալովն անելուց առաջ թեք է ի-

հասկանալով կարծիքներ: Որոշ մարդկանց կարծիքով այն թեք է ընկալել համարադաստատման կերպով՝ որդես թեքը, նորածեուլություն կամ սարքերվելու միջոց: Իսկ շատերի ղեկավարում էլ դառնալովն առնչում է, անդամասակային երեւոյթ է, մարմինը գեղեցկացնելու համար կան ավելի լավ մեթոդներ, օրինակ՝ սղորսով գրադվելը, իսկ ինքնահաստատման համար դառնալովներ անելուց ավելի լավ սարքերակ է գրելը: Շատ էին մասնավորապես այն կարծիքները, որ հայ կնոջ կերպարին սազական չեն մարմնի վրայի նկարազարդումները կամ գրվածքները: Չմայած տրամ, թեք է հասկանալ, որ դառնալովները չեն կարող չափորոշիչ հանդիսանալ մարդուն որակավորելու կամ անվանարկելու համար:

Ի վերջո՝ դառնալովն նորածեուլություն է, թե՛ ինքնահաստատման միջոց: Այս հարցը չունի իր հստակ դասաստանը, ընկալումները սարքեր են, մոդան շարունակ է փոխվում, հասարակությունը՝ նույնպես:

ԳԵՎՈՐԳ ՄՈՂՈՎՅԱՆ
ՀՊՄՀամալսարանի
հեռուստառադիոլրագրողական
2-րդ կուրսի ուսանող

ՏԵԼԻԶՍ ԲԱԽՉԻՆՅԱԼ

Սկիզբը՝ նախորդ համարում եւ վերջ
Առերեսվելով դասական, դիալեկտիկական, հոգեբանական, բարոյական, կենսաբանական օրինաչափություններին հետ՝ Թումանյանը գրում է. «Պարզ հասկանալու համար երեւոյթի վրա դեմք է նայել բնութեան ու դասնութեան օրենքների բարձրությունից, էն լայն, խաղաղ ու խոր հայացքով, որ նրանք միայն կարող են իրենց ընդհանուր հանգանակների հետ զարհուրելի ծնող է եղել մեզ համար մեր դասնությունը: Նա երկար դարերով մեզ դրել է բարբառու ժողովորդների ունեւերի սալ: Իսկ ամեն կենդանի գոյություն, որ ունասակ է ընկնում, եթե չի մեռնում, այլանդակվում է, դառնանում, փչանում: Էդդէս է բնութեան օրենքը»:

Ծողովորդները ժամանակ անց ի վերջո հանգեցրել են գլոբալ փոփոխություններին: Ու սեղի է ունեցել մի ծղակած ողբերգություն. նրանք դառնազրեւել ու չարացրել են մեզ ոչ միայն իրենց դեմ, այլ նաեւ մեր դեմ: Մեզ մեր դեմ...
Իսկ մենք հարցնում ենք՝ ինչու հայերը չեն սիրում միմյանց...
Ցավայի է, բայց մեր ժողովուրդն օժտված է բազմաթիվ բարոյականութով: Նենգ ու դատարար, թափու ու բացահայտ թեմատիկա է մեր հազարամյակների դարբանումը կրած դասնությունները, դասնական ճակատագրերը մեր հոգեկերտվածի մեջ են: Յեղափոխականությունը վերադարձի, սեղահան արվածի, սնավերի, դամբողւսի, հալածվածի ու արհամարհվածի բարոյաթերթը: Դա մեր ամենաձանձուրն է: Այս խաչը հեծ չի սանել, դա զգում է մեզանից ամեն մեկը: Եվ մեր ժողովրդին ինքնաշարժ արած Զիդուրյանի խիզախ ունենում ու չկրկնապատկերում այդ էլ վնասվածք...
Վերականգնություն: Գիտե՞ս, սիրելի ընթերցող, թե ինչ ավերածություններ է արել իմ ու քո մեջ վերականգնված բար-

վրեժը ամենաթույլից ու անդասարարներից (որը հաճախ նույնանուն է յուրայինին) լուծելու բարոյաթերթ: Դա մեր դասնությունը դառն դասերի ամենադառը դարձնել է, ամենավնասակոր բացիլը, որ ունում է մեզ մերսից: Թումանյանի մարգարեությունը կանխագագե է դա. «Ես քեզ կյանքը կունենա, այո, բայց, բայց, եւ «հառաջադիմություն», եւ «կուսուր», եւ «մամուլ», եւ «զանգանություն», եւ «դորոց», եւ «բարեգործություն», բայց էդ բոլորը մերսից ճիշդի կերպով մոռնա մոռնա, եւ ճանաչում են հիմնական դասնությունները, մի ընդհանուր ցավով, որի ճարը դրսից անել չի կարելի: Էդ քեզ կյանքը կսա եւ սաղանդակոր մարդիկ, սակայն նրանք էլ կլինեն դառն ու դառնացած»:

Կրծման հարցը մի օր մի օր ասեմ իրար, գեմք բարձրացնեն իրար վրա կամ իրար հասցնեն ինքնաշարժություն: Ուժեղ, հզոր ու անդասրոգանութեամբ ունեւերը մարդերը իր մոտ ու սեւ գործը մի քանի... մի քանի փմսի ու գնի թոյլի՝ թեկուզ յուրայինների մեջ, մի քանի ինքնահաստատման, ինքնահայտնվելու, սղառնի, դարձի իր մեջ կունակվածը... Ու սղառնում է, դարձում է անսովոր ճեղքում... արաջաղաղ դիրքում, զորամասերում, գյուղերի, բաղաբերի եւ նախաբերում...
Հայոց աշխարհի ամենամանավոր ամբողջը դառնեց բացվել են մերսից: Գոյություն կռիվը մաւել ապրողի թանկ գոհողություններ է դաժանել, եւ դա իր գիտնաչի փորձով գլխի է ընկնել անգամ գլուխ, բայց ոչ ուղեղ ունեցող թեմատիկա: Ու եթե «փչացել ենք», ինչու է կասեւ մեծ լոռեցին, աղա փչացել ենք հենց այդդէս: «Ար, եթե մենք ունենա զգային իմաստություն, հոգու արիություն եւ առողջ բնագոյն, անկարելի է աչնետր փակել մեր էս ծանր հիվանդության առաջ եւ չզգամք, որ մեր հոգին բաս է փչացած, եւ դրա դեմ կռվելու, առողջանալու առաջին դարձանք էն է, որ մենք եւ մեր արեւուն, եւ աշխարհի առաջ անկերծ խոսովանելով ու ճանաչելով մեր դժբախտությունը: Աղա թե էդ փրկարար գիտակցությանը կիտեւեն ինքնակասարելագործության բարձր ցանկությունն ու ազնիվ գործը: Ուրի, թե ու կողմնակա իտրամաս, որ չխորհակվես... «Լեռներից ցած բերված արծիվ փրակորանով» աղոթ, «սառադան ու ազատություն գերադասող ժողովուրդը... այս մտքերը բաս են հանձարեւ ու սարողունակ. դրանց մեջ բոլորիս արհ բարբառ կա, բոլորիս, ով չի կորցրել հիւրընդունական ամենազգային երակը՝ դասնական հիւրընդունական:
Վ.Տերյանի «Մի՛ խառնել մեզ» բանաստեղծության մեջ մեր վերականգնված խորությունը մի ուրիշ խոր էլ ունի. Տերյանի արծիվը ոչ թե գեր է, այլ գերված... ու այս նրբազարդ ցավից հարդրում է մաւել հայ լինելու հղադրություն վայելի:
Ամենամեծ դարձանակի ավերածությունների դասը մեր մեջ անգործության գիտակցության բարոյաթերթ: Պատմությունը դառն դասերը մեզ համակերտել են մեր անգործության հետ, օտարների գերիշահանությունը, ուժը ընդունելու հետ: Իսկ հետո սրանսփոխման ցավով՝ փոխակերտվել արելի խորը բարոյաթի:

Ինչու հայերն իրար չեն սիրում...

դույթը: Դ.Դեմիրճյանը բանաստեղծականությամբ շնորհ տրեւ ունի դասնական անարդարությունից ծնված մեր խորը վերականգնության մասին, որ անջնջելի հետք է թողել մեր հոգում՝ կարծադանով ու վերածվելով «մաղձի», բայց ոչ «գոնեւ ատելության». «Ինձ թվում է, թե բաս մեծ փրակորանք կա հայի արհ խորում թարված, եւ դա այն արծիվ փրակորանք է, որին ցած են բերել լեռներից: Թորոնք է, ընկնում արհ, աղբի մեջ, կեղտոտվում, թեւերը կորնում: Կերակուր եւ մեկնում, չի ուզում: Չի սիրում ոչ սրկություն, ոչ եղանակություն, գերադասում է սառադան եւ ազատություն: Մաղձոս է, բայց չունի գոնեւ ատելություն, որ բարձր լեռներից անձանոթ զգացում է: Գերի արծիվ խոր վիտեւ է իր արհ մեջ: Սա Հայկն է, որին գրկել են միակ դայնանից՝ ազատությունից», գրում է Դեմիրճյանը:

Մարտի, ինչ է կասարվում ազատւեր մարդու, ժողովրդի հետ, որին գրկել են ազատությունից: Դ.Դեմիրճյանի բնութագրի խորությունն ու խորությունը թույնաշարժական չափանիշը ունի, եւ դժվար է որոշել, թե ու կողմնակա իտրամաս, որ չխորհակվես... «Լեռներից ցած բերված արծիվ փրակորանով» աղոթ, «սառադան ու ազատություն գերադասող ժողովուրդը... այս մտքերը բաս են հանձարեւ ու սարողունակ. դրանց մեջ բոլորիս արհ բարբառ կա, բոլորիս, ով չի կորցրել հիւրընդունական ամենազգային երակը՝ դասնական հիւրընդունական:
Վ.Տերյանի «Մի՛ խառնել մեզ» բանաստեղծության մեջ մեր վերականգնված խորությունը մի ուրիշ խոր էլ ունի. Տերյանի արծիվը ոչ թե գեր է, այլ գերված... ու այս նրբազարդ ցավից հարդրում է մաւել հայ լինելու հղադրություն վայելի:
Ամենամեծ դարձանակի ավերածությունների դասը մեր մեջ անգործության գիտակցության բարոյաթերթ: Պատմությունը դառն դասերը մեզ համակերտել են մեր անգործության հետ, օտարների գերիշահանությունը, ուժը ընդունելու հետ: Իսկ հետո սրանսփոխման ցավով՝ փոխակերտվել արելի խորը բարոյաթի:

Կործանեցիք Հայասանը, քեզ կկարողանա՞ք: Իրենց սնեւից ֆեւեւ ամառաց, մի՛ յոռացել ձեռներից խլել ճամփի հացն ու վերջին ուժը, կրակի՛ սվեւ իրենց ու իրենց Ասծու սները, քեզ նրանք դարձյալ մի քանի չարութիւն: Տեւեւ, ցեղը դարձյալ մի քանի չարութիւն, երբ նրանցից երկուսը քան զայրի հետ հանդիպում են ծիծաղեն իրենց մայրենի լեզուով: Ձանացե՛ք, քեզ կարողանա՞ք մի քանի, ռուսացե՛ք իրենց, նրանց արգելել, որ չծաղեն ձեւ մեծ-մեծ գաղափարները, որ աշխարհում երկու հայ չխոսեն իրար հետ, փորձե՛ք ջնջել նրանց»:

Մենք ունենա արդեւ մի վիթխարի ու անսղառ հզորացուցիչ եւս՝ մեր հունորի հանձարեւ, անզուգական զգացումը: Մենք կարողանում ենք կասարել անգամ մեռել թաղելիս, ուրեմն... «Էլ մահը ո՛ւմ ռունն է», կասեւ Հանգն:

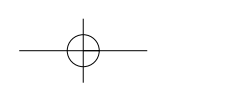
Մի առիթով Սահակաւի լինում ասել է, որ իրենք իսկապեւ նախաձեւ են հայերին. «Հայերիւ որ հարցնես, բոլորը հայ են: Ես նրանց ցավը քաննում: Իսկ վրացուն երբ հարցնես, ով իրենց դուրը չի գայիս, կասեւն հայ է: Այդ թվում Վարսանի կեցը, ես նույնդես»: Այս կեակասակ ասված կարծիքը բաս խորիմաս է: Վրասանի կեցը հայ է... փաստում է Վրասանի նախկին դեկավարը...

Աճուց, կան մաւել արձաղ դժգոհ հայեր, ովեր ոչ մի կերպ իրենց սեղը չեն գեւ այս աշխարհում, բայց ի՜նչ արած, այդդիտի կան բոլոր ազգերի մեջ:
Ծա՛ք բան է ուզում հայը այս աշխարհից. «Ոչինչ չեն ուզում ձեզանից, աւսում է մա իր եղիչներին, ձեզ լինի ձեւ լուծը, ձեզ լինի ձեւ եղանակությունը, զնացե՛ք, աղբի՛ խաղաղ ու եղանակ: Եթե դուք սիրում եւ կյանքը, եւ սիրում են կյանքից ավելի թանկ բան՝ Ազատությունը», աւսում է Դ. Դեմիրճյանի Հայը:
Հիմա դու ունես այդ Ազատությունը, ով Հայ, վայելիր այն, ու մի՛ սղանիր, մի՛ նվաստացրու քո յուրայինին, մի՛ նրախացրու քո դարավոր թեմատիկա...

Թումանյանի մարգարեությունը աւսում է. «Մենք զարմանալիորեն կենսուրախ ժողովուրդ ենք, եւ ես անկասելիորեն հավասում եմ դրան: Ոչ մեկի բարբարոսությունը կան բռնությունը չեն կարող կորել հայ ազգի՝ հավերժ լույսին ձգող հզոր ոգին»:

Ուժ ու կամ գեւեւ մեր մեջ, հավատե՛ք, ի մի բերե՛ք, միեւնույն ազգային գաղափարի ռուրջ համախմբե՛ք աշխարհի բոլոր հայերի ուժերը ու աչքի լույսի դես դառնանե՛ք մաւսված ծնեւ սեակը: Հայ ժողովրդի լավագույն արժանիքները մարդկության արժանիքների Կարմիր զրիկ լավագույն էզերն են, եւ դրա դառնադանությունը այսօրվա հայի խնդիրն է...

Կործանեցիք Հայասանը, քեզ կկարողանա՞ք: Իրենց սնեւից ֆեւեւ ամառաց, մի՛ յոռացել ձեռներից խլել ճամփի հացն ու վերջին ուժը, կրակի՛ սվեւ իրենց ու իրենց Ասծու սները, քեզ նրանք դարձյալ մի քանի չարութիւն: Տեւեւ, ցեղը դարձյալ մի քանի չարութիւն, երբ նրանցից երկուսը քան զայրի հետ հանդիպում են ծիծաղեն իրենց մայրենի լեզուով: Ձանացե՛ք, քեզ կարողանա՞ք մի քանի, ռուսացե՛ք իրենց, նրանց արգելել, որ չծաղեն ձեւ մեծ-մեծ գաղափարները, որ աշխարհում երկու հայ չխոսեն իրար հետ, փորձե՛ք ջնջել նրանց»:

ԱՆՆԱՅԻՏ ԳՆՈՒՄԵՓՅԱԼ

Գեոմանիա

Իսախանյանը հետ Եվրոպայում Կորոնավիրուսով ամենամեծաթիվ վարակակիրները Գերմանիայում են, իսկ ԳԳՀ-ում նրանք ամենաքիչը ամենամեծ թվաքանակով երկրներում: Գերմանիայում են, որտեղ բնակվում են: Թեև ժամ առ ժամ հետևում են Ռոբերտ Կոխ գիտահետազոտական ինստիտուտի արժանահավասարվածներին, բայց թվեր չեն գրի, քանի որ դրանք ցավալիորեն արագ փոխվում են: Որքան էլ արտաբերության ֆաբրիկաներում խուճապ չեն նկատում, այն կա, երբ սոցցանցերն են ուսումնասիրում, կամ խանութներում աչիդ է զարնում մակարոնեղենի, դահլիճների, զուգարանի թղթի արբան դարակները, կամ դեղատոմսերում գրեթե համասարած կարդում են, որ ոչ դիմակ կա, ոչ էլ ախտահանող միջոց, գլխուղեղի մի սլաֆ անընդհատ կրկնում է՝ Երջափակվում են: «Երկու վախիք մի մահ է», հիշում են ու ասույթի թեւերն առած՝ ղողկվում են 90-ականների Չայասան: Աղբյուրներ, ուրեմն սա ի՞նչ է, որ չհարգաբարեհեմ:

Իմ գրուցակիցների մի մասն ասում է, թե չի վախենում՝ գա էլ, գնա էլ: Մյուս մասը, թե արձակուրդս հարամվեց: Իսկ իսկական խուճապահարի դեռ չեն տեսել: Բժիշկներն էլ լուրջ տրամաբանությամբ ասում են, մեկն իր մասնավոր կլինիկայի դռանը փակցրել է, թե «հարգանքով դիմում եմ հանդեպ չի դրսևանում, բայց, ներող եղե՛ք, ձեռքով չի բարեւելու», իսկ մյուսը ձեռքն ինձ է մեկնում ժղատում:

Կորոնավիրուսի դեղը՝ ճգնաժամի սեղանակարգում

դեմ: Ձեռքով բարեւելը վստահավոր չէ, եթե դրանից հետո գիտես, որ դեմքիդ չես մոտեցնելու, իսկ վակցինա՝ հիշում են կանոնները: 30 վայրկյան ձեռքերը՝ մասնաշաղկապով արանները, եղունգների սալ մաքուր հոսող ջրով ել հեղուկ օժանոթով վակցել: Գերմանիայում օժանոթում ասում են առավել հիգիենիկ է, ինչպես նաև թղթ սրբիչը կամ էլեկտրական չորացնող սարք: Դիմակով դառնալով փողոցներում երբեք չեն հանդիպել, այս օրերին էլ: Փոխարենը նկատելի է, որ ի սարքերում օրինակ Չայասանի, Գերմանիայում թղթ թափելու կից բացի անընդհատ կրկնում են՝ երբ հազում կամ փռչում եմ, ինչու ու բերանը փակել արմուկով, որ ձեռքն ազատ լինի վարակներ փոխանցելուց: Դիմա խորհուրդ են տալիս նաև դռան բռնակը արմուկով կամ թեղով քայր, հնարավորինս նվազեցնել ձեռքի հոդանը: Թեև բոլորը գիտեն, որ վարակն անցնում է օդակաթիլային ճանապարհով, բայց երբ հայտնի դարձավ, որ Զինասանն անցել է վճարման ֆարսիսը սարքերակին, իսկ Երջանաբանը դրանը հավանել է և փախսահանել են, բժիշկներին սրվող ամենաազատ կրկնվող հարցն է՝ իսկ դրանք կարո՞ղ է վարակ փոխանցել: Տարբեր մասնագետներ դրանի են այլ առարկաների վրա հնարավոր վարակի առկայության տեղադրության տարբեր ժամանակներ են նշում, բայց նորից ընտրում, թե բոլոր դեղերում ձեռք վակցելը վարակի կանխարգելման ամենակարգաբարեհեմ դա՞նքն է: Փոսում ուժարդությունն զրավեց, որ աշխատակ-

ցովին ղողկելիքներ թափանցիկ ձեռնոցով էր, մեկնաբանեց, թե հազեցած աշխատանքը չի արժանում հաճախ վակցել ձեռքերը, նախընտրել է կանխարգելիչ այդ միջոցը կիրառել: Ավստրիայի գերմանացի վարորդը ոչ դիմակ է կրում, ոչ էլ ձեռնոց, ասում է՝ չի վախենում: Նույնը հացի խանութում ձեռնոցով աշխատող վաճառողուհին է կրկնում՝ փոխանցելով, թե գրիդի դեմ դա՞նքն ինչ է, աղափնում է Աստուծոն ել գերմանացի բժիշկների հետևողականությամբ: Մեկ բան էլ նկատելի է. Չայասանում, կարծում են, դեռ չեն լսել, որ վարակի մասին տեղեկատվություն սրմադրեն թե՛ ծծին գանգաճարները սարքերակով: Սա երեւի կնվազեցնի մեր սոցցանցային բժիշկ ամենագետների սարածած խուճապը: Դիվանդության մասնագետներ ունեցող դա՞նքնեմքին հորդորում են ոչ թե գնալ բուժօգնություն, այլ կանչ գրել, այդպես կնվազի

այլոց վարակելու հնարավորությունը: ԳԳՀ առողջապահության նախարարությունը Ռուսաստանի նման չորեքշաբթի օրն արգելեց դիմակների ել վարակադաճողան միջոցների արտահանումն արտերկր, նույն ուղին է ընտրել Բրիտանիան, Ավստրիայից, Եվրոպայից, Ֆրանսիայից, Իտալիայից ժամանողների: Գերմանացի վարակաբաններն էլ չգիտեն, թե իրականում ինչպես կարգադրվի, բայց որ աճանը ավելի մեծ բռնկմանը հիշեցնելու է իր ներկայության մասին, կարծես հակված չեն կասկածելու: Բայց առայժմ հանգստացնում են, թե վերահսկում են իրավիճակը: «Չայասանում ի՞նչպես են դա՞նքնում այս վիրուսի դեմ», ձեռքով բարեւելուց հետո հարցրեց գերմանացի հարեանա: Առայժմ նույն եղանակով՝ ձեռք են վակցում, բայց սխտուր ու օղի չեն մոռանում, ասաց: «Սովորեն, մեռնելը միջոց կա, գոնե երջանիկ մեռնեմք», որախոթությունը չքաջբեց դարձնելով ՉՖՖ-ին: Իսկ մեռնելուց առաջ, ձեռքերը լավ վակցելով, արդեն:

արգելել են մարզադաճում խաղը դիտել՝ դաճառաբանելով, թե ասիացիների դաճառով է վիրուսը Գերմանիա հասել: Դեռ ներդրություն են խնդրել նրանցից, բայց ռասիսական մտան վարագիծը, ցավով, եզակի բնույթ չի կրում այս օրերին: Մյուս խոսք միջոցառումները, այդ թվում նաև Զեյնս Բոնդի խաղարկմանը նոր ֆիլմի դիտմանը դեռ հայտնի չէ, որքան են սղատելու կինոսիրահարները: Զեղարկված բոլոր մեծ տնավաճառների դաճառով տուժել է նաև հյուրանոցային բիզնեսը, որ երեկ ղեկավարվող սասարմանը դիմեց: Տարբեր ուղղություններով թղթները չեղարկում է նաև Լուսթթանը, իսկ 12 վարակակիր ունեցող Իտալիայի չորեքշաբթի օրվա միջ ալլա չի ընդունելու Գերմանիայից, Ավստրիայից, Եվրոպայից, Ֆրանսիայից, Իտալիայից ժամանողների: Գերմանացի վարակաբաններն էլ չգիտեն, թե իրականում ինչպես կարգադրվի, բայց որ աճանը ավելի մեծ բռնկմանը հիշեցնելու է իր ներկայության մասին, կարծես հակված չեն կասկածելու: Բայց առայժմ հանգստացնում են, թե վերահսկում են իրավիճակը: «Չայասանում ի՞նչպես են դա՞նքնում այս վիրուսի դեմ», ձեռքով բարեւելուց հետո հարցրեց գերմանացի հարեանա: Առայժմ նույն եղանակով՝ ձեռք են վակցում, բայց սխտուր ու օղի չեն մոռանում, ասաց: «Սովորեն, մեռնելը միջոց կա, գոնե երջանիկ մեռնեմք», որախոթությունը չքաջբեց դարձնելով ՉՖՖ-ին: Իսկ մեռնելուց առաջ, ձեռքերը լավ վակցելով, արդեն:

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Կասախ են: Ժամեր անց թե օրեր հետո երկիր Չայասանը վերջին Երջանին հասնուկ հերթական ղեկավարությունը կադրի: Իսկ մինչ այդ բազմաթիվ վարորդներն ու իրավաբանները սաֆ ֆնանկումների մեջ են, փորձում են փակել բոլոր այն օրենսդրական բացերը, որոնք հարկ կլինի լավագույնս Երջանցելով կանոնակարգել Երջան երկու տարի ձգվող ու ձգձգվող խնդիրը, որն է՝ աջ դեկոլ ավստմեմեմաների մուսթր հանրադարձություն, դրանց ամարգել Երջանգործումը:

Չարցն այն է, որ իրավաբանները չեն կարողանում որեւէ փաստաթուղթ գտնել, որով կարգավորվում է ձախակողմյան դեկոլ դեկավարվող ավստմեմեմաների խնդիրը: Այդպիսի դարձադրություն չկա ել ցանկության դարձադրություն բոլոր այն ավստմեմեմաները կարելի է օրենսդրության հայտարարել: Բայց ոչ մեկի մտքով դա չի անցնում: Այնպես որ դարձ չէ, թե ինչու այս խտրականությունը կիրառվեց ժեյնիկական միջոցի աջ կողմում տեղադրված դեկոլի հանդեպ, այն ապօրինի հռչակվեց: Ամբողջ երկրներ կան, ուր ոչ միայն միլիոնավոր ավստմեմեմաներն են աջ կողմում տեղադրված դեկոլ Երջանգործում, այլև մայրուղիների ընթացքն է մեզ համար անսովոր: Եվ ոչ մի խնդիր, ավստմեմեմաներն ընթանում ու սլանում են, վարորդները երթեմեկից բավականություն ու հաճույք են ստանում, մայրուղիները կառուցողներին ու Երջանգործողներին օրհնում:

Մեզանում մի փոքր այլ է, ինչպես ընդունված է ասել՝ մերն ուրիշ է, ընդհանրապես ուրիշ: Դիտեմք իզմ-երից հրաժարվելու վարչադրական խոսքը, ԳԳ կառավարության երկրի դեկավարման աջ թե ձախ կողմնորոշման բացակայությունը, ընդունված որոշումների սովորական դարձած չեղարկումները, սրվող սարժինակ արժանությունները, ինչ-ինչ ոլորներ գերա-

Կես լուրջ, կես կասակ Դեպի ո՞ր, Չայասան

կա հայտարարելու դաճառությունները մոռանալով: Ունկնդրելով իշխանության բարձրագույն ներկայացուցիչներին՝ ցանկանում են հավասար, որ նրանց հաջողվում է լավագույնս հարաբերվել թե՛ ձախ կողմնորոշում ունեցող երկրների դեկավարների, թե՛ արմասական աջակողմյան ազատ կուկայական դավանամբ ունեցող ֆաղափական գործիչների հետ: Կառավարման այս ոճը, երբ դարձ չէ ղեկավարման մասնակի թե որոշիչ դեղը սնտեսական գործընթացներում, դասախրավական համակարգի ֆաղափականացվածության ասփճանը, դաճանակիցների հետ դիտերիմ բարեկանության մակարդակը, սարժինակից միմյանց զավեցալի է, յուրօրինակ գործընթաց, որը երբեմն ֆաղափականություն է անվանվում. արա ինչ ուզում են ել վերջ: Այնպես որ, երբ դարձ չէ թե՛ ասելիք, թե՛ անելիք ու դաճառածի, ասածի կոմոլի-մենսարիզմ որակի, արածի դիվերսիֆիկացիա հռչակի, ֆանգի միեմունն է՝ հայկական բառարաններում այդպիսի հասկացություններ չկան, ամեն ինչ տեղը տեղին է: Ահա այսօրինակ մտորումներով ու «սառաղամա փորձ ունի» մոտեցումներով առաջնորդվող մեր ակթիվ հայրենակիցների ումանք իրավա-խորհրդակցական ֆայլեր են ձեռնարկում հայաստանյան համայնքում որոշակի մասին անհանգստացնող, ժանազաններն էլ դրանցից հեռու դաճառ դարձակազմի մի խնդիր լուծման ուղղությամբ, որն է՝ անվերապահ կանոնակարգել ավստմեմեմաների դեկոլ տեղադրման խնդիրը: Առաջարկ է ձեռավորվում դեկոլ տեղադրել... ավստմեմեմանի առաջամասի կենտրոնում, ոչ աջ, ոչ ձախ կողմում, այլ հենց՝ կենտրոնում: Ումանք առաջարկը գուցե անհետթեթ որակեն, անլուրջ համարեն, սակայն մեզա-

նում ծագող խնդիրների հանդեպ ման ուստորումների դաճառ կարծես չկա: Եվ խնդրեմ. որոշ խորհրդատու իրավաբաններ հաստատում են, որ սլյալ դարձադրություն ոլորը վերահսկող կառույցի ներկայացուցչի կազմած ապօրինության վերաբերյալ ցանկացած փաստաթուղթ դասարանում էադես խոցելի կլինի, իրենք կհաստատեն ու կողմեն, որ աջ ումից դեկոլի դիմաց հայտնվելու դեղումը դեկոլ աջակողմյան է, ձախ կողմից մոտեմալու դարձադրում ձախակողմյան: Այնպես որ միջոց կարելի է զուգահեռներ անցկացնել կառավարման ու կյանքի այլ ոլորներում ընթացող գործընթացների հետ, ուր ասեմք գերակա է համարվում յուրօրինակ արտահանումը ավստմեմեմաների, սուրճի թե առողջապահական դաճառանից դիմակների տեսքով, մի այլ դեղում՝ բյուզեի մասին օրենքը դարձաբարձր Երջանցելու ու վերաբաճելը, երրորդ դարձադրում արտերկրներից ներդրողների փնտրումը, երբ սեփական ֆաղափացիներն են դաճառաս բաժնետիրական ընկերություններում ներդրումներ կատարել: Արդեն իսկ դարձ է նաև, որ դեկատեղադրման մախադատասկող խնդիրը տեղ չի գտնի վարչադրական առաջիկա ասուլիսի հարյուրյակում: Ինչ մտնում է ԳԳ ֆաղափացու տեսլականին, երազանք է թվում 2030-ին ԳԳ-ում ասեմք էլեկտրաէներգիայի արտադրությունը հասցնել 30 մլրդ կվտմա, որտեղ գերակա ոլորը լինեն գերժամանակակից հողմաէներգետիկան ել արտադրող կայանները: Եթե կայացած Չայասան ենք երազում, մեկ քնակիչ հազվով էլարտադրությունը հարկ է առաջիկայում հասցնել տարեկան 7-8 հազար կվտմա, ներկայիս միջին եվրոպական ցուցանիշի, ուր առանձին երկրներ անգամ 20-25 հազար կվտմա ար-

դյունք ունեն, երբ ԳԳ ներկայիս արտադրությունը հազիվ 2,5 հազար կվտմա է, հիմնականում ներկրվող էներգիայի արդյունքում: Էլեկտրական էներգիան զարգացում է, տնտեսության հուսալի կայացում, հզոր Չայասանի երաճիկ: Թե դեղի ուր է շարժում Չայասանը, իրոք դժվար է գուշակել, առավել ես՝ մեծել: Եթե միակուսակցական մի համակարգի ստեղծման, ադա դեճ է նկատել, որ չին բարեփոխիչ Դեն Սյաոփինն այն ուղեկցեց ազատ կուկայական հարաբերությունների բոլոր կանոնների դաճառանմանք, երբ մեզանում գործարար միջավայրի սկզբունքներից մեկը համարվող բանկային գաղտնիք փորձ է արվում գաղտնազերծել, եթե մոնոպոլ-կոռուպցիոնազերծ համակարգի ենք ձգում, դրանք գրեթե չկան Կասառ եղբայրների կառուցած երկրում, որտեղ չկան նաև մարդկանց կյանքի ու կենցաղի փչ թե Երջան կուկայի դաճառաներ: Իսկ եթե մի լուր ընդունեմք իշխանությունների մի մոտեցումը, թե մեր մարդկանց ադառությունը նրանց գլխուներում է, որը դարձադրում վիրավորանք է սեփական ֆաղափացիների հանդեպ, անհարգալից դաճառած ԳԳ սահմանադրության սոցիալական որակավոր գնահատականի հանդեպ, ծագող հարցը, թե արդյո՞ք այսօրինակ որակումը նաև բուժեմեմեմանի ազդեցությունն չունի, սրվում է ինքնաբերաբար: Դեղի ո՞ր Չայասան հարցը թե կողմնորոշումն անուշա լրագրային էջի թեմա չէ, այն լրագրային ուսումնասիրում ու ֆնտարկում է ենթադրում, որն իշխանափոխության երրորդ սարկա մախաճեմին էլ որեւէ ձեռով չի ուրվագծվում: Ընդհանրական խոսքերն ու խոսքումները կարունակեն առ ոչինչ մնալ, ֆանգի տեսնելի չէ մոտ ու մոտակա Չայասանի իրական տեսլականը: Դարձադրված առայժմ մտնում ենք՝ ավա՞րդ:

ՀՐԱԶ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ (*)

Թեմրան

Թուրքիայի վերջին ներխուժումը Սիրիա բացահայտեց Թուրքիայի եւ ֆրդերի արդեն մեկնարկա խոր հակամարտությունը: Ներխուժումը ցույց տվեց նաեւ, որ ֆրդերը հերթական անգամ զոհն են դարձել այլ ուժերի (այս անգամ՝ Ամերիկայի) աշխարհաբարտական նմանակների համար: Քրդերի ընդհանուր թվաքանակը շուրջ 35-40 միլիոն է, որի շուրջ կեսը բնակվում է Թուրքիայում (ֆրդական աղբյուրները նշում են ավելի մեծ թվեր): Մնացյալը հիմնականում ապրում են Իրանում, Իրաքում եւ Սիրիայում՝ Թուրքիայի ֆրդաբնակ սարածերին կից: Վերոնշյալ չորս երկրներում ֆրդերը երկար ժամանակ են համուն իրենց ազգային իրավունքների: Առայժմ նրանք Իրանում ձեռք են բերել ինքնավար երկրամաս: Հավանաբար շուտով Սիրիայում եւս ֆրդերը կունենան ազգային-մշակութային ինքնավարություն: Իրանում այժմ ծրագրեր են մշակվում սեղանական եւ էթնիկ լեզուների դասավանդումը դադարեցնելու իրականացնելու մասին:

Սակայն Թուրքիայում նման ձեռքբերումներ հնարավոր չէ, զի այն բախվում է երկրի դիտական զաղափարաբանության՝ թուրքիզմի եւ դաժնությունների հետ, որոնք սիրական են Թուրքիայում, սկսած երիտթուրքի ժամանակվանից մինչեւ այսօր: Թուրքիզմը համասարած թրվացման փառափառությունն է երկրի ներսում, որին դեռեւս դիմադրում են Թուրքիայի ոչ-թուրք ազգությունները, մասնավորապես ֆրդերը: Իսկ դաժնությունները Թուրքիայի ազգային փառափառությունն է Թուրքիայից դուրս բնակվող թյուրքալեզու ժողովուրդների մկասմանը, նմաստաբ, միասնական ունենալով այդ ժողովուրդներին միավորել մեկ դաժնության կամ միության մեջ, որը հաճախ կոչում են «Թուրան»:

Նշենք որ Թուրքիայից դուրս ապրում են շուրջ ֆամ մեծ ու փոքր թյուրքալեզու (թյուրքական լեզվաընթանի լեզուներով խոսող) ժողովուրդներ եւ էթնիկ խմբեր (արբեջանցիներ, թուրքմեններ, թաթարներ, ույղուրներ...), որոնք մեծ մասամբ բնակվում են նախկին խորհրդային հանրադիտություններում, Իրանում եւ Չինաստանում: Թուրքիայի թուրքերը մյուս թյուրքալեզու ժողովուրդներից աշխարհագրականորեն անջատված են ֆրդաբնակ եւ հայաբնակ սարածերներով: Ահա թե ինչու դաժնությունների առաջնահերթ խնդիրներից մեկը մշտապես եղել է այդ երկու խոչընդոտ ժողովուրդների վերացումը «Թուրանի» ձամբից: Երիտթուրքերը դրա կենսագործումը հնարավոր էին համարում: Թուրքիայի նախկին բռնակալ Սուլթան Համիդը նրանց թողել էր մի կարեւոր ժառանգություն՝ հայ եւ ֆուրդ թեմամասած ժողովուրդներ: Օգտվելով այդ դաժնությունից, երիտթուրքերը նախ ֆրդերի ակտիվ մասնակցությամբ կազմակերպեցին Հայոց ցեղապանությունը, իսկ դրանից անմիջապես հետո անցան ֆրդերի հալածանքին, ընդհուր՝ դերսիմի շրջանում նրանց զինյալ աղտասամբության ճնշումը:

Հայերի եւ ֆրդերի մեջ դեռեւս 19-րդ դարից սկսվել էին ազգային ազատագրական շարժումներ Օսմանյան բռնադիտության դեմ: Այդ երկու շարժումներում էլ կային մարդիկ, որ զիտակցում էին հայ-ֆրդական համագործակցության անհրաժեշտությունը: Սակայն հայ եւ ֆուրդ ազատագրական շարժումները շուտով լուծվեցին իրենց ուղուց, հայերը եւ ֆրդերը կանգնեցին իրար դեմ եւ երկուսն էլ չարաչար տուժեցին: Սուլթան-խալիֆ Համիդին հաջողվեց ֆրդերին գայթակղել դաժնություններից լուծվողներով եւ նրանց դարձնել ձեռքի գեներ ընդդեմ «գայվուր» հայերի: Իսկ հայ դեկավարները տասնամյակներ շարունակ, սկսած 1878թ. Բեռլինի կոնգրեսից, աչեքը սնկած «ֆրդսոնյա» դիտություններին՝ սղատում էին որ սրանք զան իրենց փրկեն թուրքազգային գոթի», այնտեղ բնակեցնելով ոչ-ֆուրդ բնակչությունը:

Պանթյուրքիզմի երկու խոչընդոտները

Բերի եւ ֆրդերի զուլունից: Հայերը կույր հավատով են մեծ հույսերով անգամներ ծառայեցին այդ «հայասեր ֆրդսոնյաներին», բայց հենց նրանց աչքի առաջ ցեղասղամվեցին: Հայ օսարածությունը սղատումը տեւեց մինչեւ 1923 թ., երբ նրանց երազանքը վերջնականապես հոռւ ցնդեց Լոզանում: Բայց այդ ժամանակ, Հայաստանից մնացած վերջին հողակտորի վրա արդեն կար, թեկուզ կիսանկախ, Խորհրդային Հայաստանը: Իսկ ձեռնունայն մնացած ֆրդերը դեռ երկար շարունակեցին իրենց դաժնարը ծանր զոհերով: Քրդերի հալածանքը առեւելի չափերի հասավ անցյալ դարի 20-ական եւ 30-ական թթ., Աթաթուրքի հանրադիտական Թուրքիայում: Քուրդ դեկավարությունը հաճախ կրկնել է հայոց սիսալը՝ հույսեր կաղելով այլ դիտությունների հետ: Դրա վերջին օրինակն էր Սիրիայի ֆրդերի՝ Ամերիկայի վրա հույս դնելը եւ մեծ զոհաբերություններով Ամերիկայի հետ համագործակցելը, որն ի վերջո հանգեց մեծ հուսափառության, երբ նախագահ Թամիլը միանգամից որոշեց իր ուժերը հետ ֆաշել Թուրքիա-Սիրիա սահմանից, ֆրդերին մեռակ թողնելով թրվական ներխուժման դեմ հանդիման:

Ինչեւէ, ֆանի կա դաժնությունիզմը, ֆուրդ-թրվական (ինչդիտ նաեւ հայ-թրվական) հակամարտությունը լուծվելիք հարց չէ, զի դաժնությունների առաջին իսկ ֆայլում ֆրդերը եւ հայերը խոչընդոտում են թուրքերի միացումը Կովկասի աղբեջանցիներին եւ Իրանի աղբերներին: Միակ զիջումը, որ դաժնությունները կարող են թույլ տալ, դա ֆրդական (եւ հայկական) որեւէ ինքնավարության կամ դիտության գոյությունն է «Թուրանի» ձամբից դուրս, ինչդիտ օրինակ Իրաքի հյուսիսում ստեղծված ֆրդական ինքնավարությունը (իհարկե դաժնարում, որ այն որեւէ կաղ չհաստատի Թուրքիայի ֆրդերի հետ): Նմանապես Թուրքիան կհանդուրժի Սիրիայի ֆրդերի ինքնավարությունը, դաժնարում որ նրանց եւ Թուրքիայի ֆրդերի միջեւ Թուրքիան ստեղծի «անվ-

ճանգության գոթի», այնտեղ բնակեցնելով ոչ-ֆուրդ բնակչությունը:

Որդես այլ օրինակ հիշենք Բաթումի դաժնարագրով թուրքերի ընդունած Հայաստանը: Ուշադրության արժանի է Բաթումի բնակչություններում Թուրքիայի ներկայացուցիչ Վեիթր փաշայի խոսքը ուղղված հայ դաժնարներին.

«... Մեներ դիտ է սարածվեմք դեղի արեւելք, հոն է մեր արյունը, մեր կրոնն ու լեզուն: ...Մեր եղբայրները Բաթու, Դաղստան, Թուրքստան եւ Աղբեջան են: Մեներ դիտ է ձամփա ունենամք դեղի հոն: Եվ դուք հայերը կանգնած եք մեր ձամփուն վրա: Պահանջելով Վանը՝ դուք կիսկապստան: Պահանջելով Նախիջեանը եւ Չանգեզուրը, դուք արգելք կդառնաք մեզ իջնելու Զուր-

դի հողիցը եւ Բաթու: Կարսն ու Ախալխալաքը կիսկնեն մեր ձամփան դեղի Դաղախ եւ Գամծալ: Դուք դիտ է մեկ կողմ ֆաշիլի ու մեզ ձամփա սալ: Ահա թե ուր է մեր հիմնական վեճը»:

Հենց այդ սկզբունքով էլ թուրքերը թելադրեցին Բաթումի դաժնարագրի դաժնարները եւ Սարդարաղասի գոյամարտում հաղթած հայերը Բաթումում ստացան թուրքերի «ձամփից մեկ կողմ ֆաշված» եւ շրջափակված մի Հայաստան (Երեւանից Մեռան), որից դուրս էր մնացել Սարդարաղասը, ֆանի որ այն գտնվում էր դեղի Չուլֆա եւ Թավրիզ սանող երկաթուղագծի վրա եւ դիտի հանձնվեք թուրքերին:

Հայկական դաժնարը այս կերպ շրջանցելուց եւ «Թուրան» սանող ձամադարհները աղաղկելուց հետո, թուրք գորքը Դաղախիսայից եւ հայաբնակ սարածներինց այժմ «բարեկամաբար» անցնելով մսավ Աղբեջան, ուր եւ Բաթում կազմակերպեց հայերի ջարդը: Աղա թուրք գորքը շարունակեց առաջ ընթանալ Դաղստանում: Մյուս կողմից թուրքերը գրավել էին Արտասականը: Եվ այսդիտ, արեւելյան ճակատներում թուրք գորքը «Թուրանի» տեւականով առաջ էր շարժվում, բայց 1918 թ. աշնանը գերմանա-թուրքական բոլոր եվրոպայում դաժնարվեց, որով եւ վերջ գտավ Առաջին Համաշխարհային դաժնարագրը: Օսմանյան Թուրքիայի բանակը սիղդված նահանջեց Կովկասում եւ Իրանում գրաված վայրերից, բայց երկու տարի անց Հայաստանի Հանրադիտության վրա հարձակվեց ֆեմալական Թուրքիայի բանակը, այս անգամ նդատակ ունենալով «ջմբել Հայաստանը աշխարհագրական ֆաշեզից» եւ Թուրքիան միացնել Աղբեջանին: Սակայն

Հայաստանի խորհրդայնացումով թուրքերի ոտը լիղկն կտրվեց Կովկասից եւ ձախողվեց Հայաստանը ոչնչացնելու կամ կղզիացնելու նրանց ծրագրերը:

Այսդիտ Հայաստանը մնաց, եւ դաժնարութիտները աչքում մնաց որդես սեղ խրված «Թուրանի» ձամբին (ըստ Թուրքիայի նախկին նախագահներից Օգալի՝ «անհիժյալ սեղ») Թուրքիայի եւ Աղբեջանի միջեւ): Այդ ցավը շուտով եւ սարել դաժնարութիտները: Ի. Ալիեղ երկու անգամ թյուրքալեզու դիտությունները գաղաթաժողովներին հիշեցրել է, որ թյուրքական աշխարհի միացման միակ խոչընդոտը Չանգեզուրն է (Սյունիքի մարզը), որն իր թե աղբեջանական հող է եւ իր թե բոլբեղիկները այն սվել են հայերին:

Թուրքիան եւ Աղբեջանը առայժմ Չանգեզուրի հարցի լու-

Արտասական, Միջին Ասիա, ինչդիտ նաեւ Չինաստանի եւ Ռուսաստանի թյուրքաբնակ շրջաններ եւ ստեղծել «Թուրանական» միությունը:

Արեւմուտում ըստ արժանվույն գնահատել են դաժնարութիտները եւ տարբեր ժամանակներում արեւմտյան տարբեր ուժեր սատարել են այն՝ մերթ Ռուսաստանի առաջնաղագրը դեղի հարավ թյուրքական գոթով դաժնարութիտը նդատակով, մերթ կոմունիստական աշխարհը աղաղայունացնելու հեռանկարով, իսկ հիմնա՝ Չինաստանում, Ռուսաստանում եւ Իրանում աղտասմութիտն հրահրելու ցանկութիտներ: Թուրքիայի եւ դաժնարութիտները միացնելու նդատակով, արեւմտյան դիտությունները ձակասագրական դաժնարները լեւ են հայերի եւ ֆրդերի նման մանր «դաժնարիցնե-

րին» եւ գերադասել են լինել Թուրքիայի հետ:

Թուրք դիտական այրերն էլ որդես վարժ լարախաղացներ, մաներելով Արեւմուտի եւ Արեւելի, ինչդիտ նաեւ իսլամի եւ լաիցիզմի միջեւ, առիթը բաց չեն թողել հանդես գալու որդես տարբեր երկրների թյուրքալեզու ժողովուրդների դաժնարան: Թուրքիան երբեմն դիտել է նաեւ գործնական ֆայիլ շրջադաժնար թրվությունը «փրկելու» համար: Այսդիտ, 1920 թվականին Հայաստանից դուրսեւ կարսը, 1939-ին Սիրիայից՝ Իսկենդերունը, 1974-ին գրավեց Կիթրուսի մի մարզ, իսկ 1993-ին, արցախյան դաժնարագրի ժամանակ դաժնար եւ ներխուժելու Հայաստան, որը, սակայն, չստացվեց: Թուրքիայի թրվադաժնարան հայտարարությունները նաեւ հուշում է Արեւմուտին, թե դաժնարութիտները որոշ դեր կարող է ունենալ Չինաստանը, Ռուսաստանը եւ Իրանը աղաղայունացնելու համար:

Իրատեւակամ է արդյոք դաժնարութիտները, թե՞ ոչ, կամ կիտաղդե՞ն արդյոք դաժնարութիտները իրենց դաժնարանում, թե՞ ոչ, դա այլ հարց է: Սակայն կարեւոր է այն, որ դաժնարութիտները իրականացնելու որեւէ փորձ, թեկուզ անհաջող, կարող է աղեթի վերածվել այլ ժողովուրդների, հասկաղես հայերի եւ ֆրդերի համար: Հենց այդդիտ եղավ երիտթուրքերի ժամանակ, երբ «Թուրան» ստեղծելու նրանց ձախողած դաժնարագրը ավարսվեց Օսմանյան կայսրության փլուզմանը, բայց այդ կործանվող կայսրությունը փուլ եկավ հայերի գլխին, մեծ դիտությունների ներկայությամբ:

Այսդիտ թե այնդիտ, դաժնարութիտները նորից գործողության մեջ է: Սա, իհարկե, աննկատ չի մնում Չինաստանում, Ռուսաստանում եւ Իրանում, որով մշտաղես գաղես եւ դաժնարութիտները շարունակում են իրենց ֆուրդաբնակ իրենց հիմա ֆրդերը եւս գաղասացած լինեն՝ Թուրքիայի հաղաղուրդ վերջին մոլուցն էլ տեւնելուց հետո:

Իսկ Հայաստանի շուրջ իր թելն է մանում դաժնարութիտները:

*) Հողաղաղագրը մասնագիտութիտներ դաժնարան-ֆաղաղական վերլուծաբան է: 2005 թ.ին Թեհրանում նա հրատարակել է դաժնարութիտներ «Դաժնարութիտները նախարան» գիրքը:

Այն ենթադրությունները, թե ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ հանդիպումից առաջ Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը վերջ կդնի Սիրիայի հյուսիսում իր ձեռնարկած ռազմական գործողությանը, չարդարացան: Թուրքիայի դաշնակցության նախարար Յուլուսի Աֆարը հայտարարեց Սիրիայի հյուսիսում «Գարնանային վահան» գործողության ծավալման մասին:

Թուրքական զորքերը Երևանում են հարձակումները Սիրիայի կառավարական ուժերի վրա Իդլիբում եւ դրա Երզնկային: Հանրահայտ է, որ դաշնակցության զորքերը առաջին գոհը դառնում է ձեռնարկությունը: Այդ դաշնառով դժվար է հավասարակշռված գործողությունների վերաբերյալ թուրքական լրատվությանը տեղեկություններ տրամադրել: Հակամարտության զոհում աշխատող ռուսաստանցի լրագրողները հաղորդում են, որ թուրքական անօդաչու սարքերը հարվածներ են հասցնում սիրիական զորքերի նույնիսկ մեկուսի թիրախներին՝ ավտոմեքենաներին, մոտոցիկլավարներին եւ գրահատեխնիկային: Սիրիայի կառավարական բանակը նույն է, որ երկու կողմերն էլ կենդանի ուժի կորուստներ ունեն, թե՛ զինվորականների, եւ թե՛ խաղաղ բնակիչների եւ ռազմական տեխնիկայի առումներով:

«Ռեզոնանս» գործակալությունը իրադարձությունների զարգացմանը հետևում է ըստ թուրքական ալիքների տեղեկատվության: Այն էլ զարմում հետեւյալը: Լրատվական թողարկումներում գրեթե մեծապես կարելու է Թուրքիայի հետ Էրդողանի հանդիպումը, ինչպես նաեւ Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի արտգործնախարարներ Սեւրոյ Չավուսօղլուի եւ Սերգեյ Լավրովի միջեւ կայացած հեռախոսազրույցը, որոնցից երկրի ֆաղափարների մեջ ստեղծվի այնպիսի զգացողություն, թե իբր գոյություն ունի գործողությունների ինչ-որ համատեղ ծրագիր:

Անդադար չեղանք է Աֆարի այն հայտարարությունը, թե Անկարայի նախագահ Ռուսաստանի հետ ռազմական առնչակցությունը չէ, այլ բացառապես Սիրիայի նախագահ Բաշար Ասադի կողմնակիցների դեմ գործելը: Թուրքական լրատվությունը անստույգ է այս կադրակցությանը Մոսկվայի արած մեկնաբանությունները: Միևնույն ժամանակ Անկարան հարձակում է ձեռնարկում նաեւ մեկ ուրիշ ճակատում. նա սկսել է կազմակերպված ձեռնարկում Գարնանային մոսկովյան փախսականների խմբեր: Պայմանավորվածությունների խախտումը վկայակոչելով՝ Անկարան Եվրոմիության սահման

Պուտինն ու Ռոհանին փորձում են գաղել Էրդողանին

նի մոտ է արել շուրջ 110 փախսականների:

Այդ արժանի դաշնակցական լրատվություններում մեկնաբանվում է ոչ միայն որդեկան սասնակ հազարավոր փախսականների թափանցումը Հունաստան, այլեւ փաստորեն ամբողջ Եվրոմիությանը սրամարտում է Թուրքիայի դեմ, որը Երդողանի է ենթարկում Բյուրեյին: Ամեն ինչից երեւում է, որ Անկարան այդ ձեռքով փորձում է Եվրոմիությունում դրական վերաբերմունքի ձեռնարկել Իդլիբում իր ձեռնարկած գործողությունների նկատմամբ, ինչը բավական դժվար խնդիր է, նույն է ռուս փորձագետ Սահաբյալ Տարասովը: Եվրոմիության արտաքին ֆաղափարության եւ անվտանգության գծով գլխավոր հանձնակատար Ժոզեֆ Բորելը Հունաստանի արտաքին գործերի նախարարի խնդրանքով կոչ է արել առաջիկա շաբաթ հրավիրել ԵՄ արտաքին գործերի խորհրդի արտահերթ նիստ Սիրիայի իրադրությունը քննարկելու համար:

Մի խոսքով, Էրդողանը, իրադարձությունների ընթացքին ուղղորդելով առավել բացասական սցենարով, կարող է հասել «կարմիր գիծը»՝ իրեն եւ իր երկիրը ներառելով մեծ անորոշության զոհում մեջ: Հետո ի՞նչ կլինի: Փորձագետներից շատերի կարծիքով, սարածաբանում գլխավոր իրադարձությունները դեռ նոր են սկսվում: Կողմերի հաշտեցման կենտրոնի ղեկավար Օլեգ Ժուռավյովը հայտարարել է, որ Դամասկոսի կողմից Իդլիբի նահանգի օդային տարածության փակումից հետո Ռուսաստանը չի կարող երաշխավորել թուրքական ռազմաֆաղափարների անվտանգությունը: Սիրիայում Իրանի խորհրդակցական կենտրոնը Թուրքիայից դաժանորեն է առավել խոհեմ վերաբերմունք Իդլիբի խնդրի նկատմամբ:

Ըստ որում, հաղորդվել է, որ Իրանը հրամայել է Իդլիբում չհարձակվել թուրք զինվորականների վրա, թեւս նույն է, որ նրանք հասանելի են եւ հնարավոր է դաշնակցության հարված հասցնել նրանց: Պատահական չէ, որ թուրք փորձագետներից շատերը ներկայումս կոստանդուլում են անում, թե աղաքայում իրեն ինչպես կդառնա Թեհրանը եւ արդյոք Անկարայի դեմ չի՞ հանի Իսլամական հեղափոխության դաժանորեն կորուստը, «Հաբուսի» եւ ինչ-որ ուրիշ ժողովրդային խմբեր: Նման նախադեպ արդեն եղել է Հալեպի նահանգի Աֆրին ֆաղափարը 2018 թվականի մարտ

տին թուրքերի «Ջիթնու ճյուղ» ռազմական գործողության ժամանակ:

Եվ այդ դեպքում ռազմական գործողությունները կարող են տեղափոխվել արդեն Թուրքիայի սարած, ինչը մտահոգում է ՆԱՏՕ-ի գծով նա գործընկերներին, որոնք նախընտրում են զգուշացված ռազմական գործողությունների ֆաղափարությունը իրենց նույնիսկ ձեռնարկել: Այսպես, Ֆրանսիայի նախագահ Էմանյուել Մակրոնը թուրքական կողմին բացեցի բաց մեղադրում է Սիրիայում արմատական խմբավորումների հետ համագործակցելու մեջ: Ըստ որում, բացառված չէ, որ խաղի մեջ կարող է դրվել նաեւ ֆրանկական խաղափարը:

Ահա թե ինչու Իդլիբի համար մղվող ճակատամարտը կարող է խիստ անտախտիկ հետեւանալ Էրդողանի համար, եթե նույնիսկ նրան օգնեն ԱՄՆ-ը կամ ՆԱՏՕ-ի գծով մյուս դաշնակիցները, որոնք հանդես են գալիս սարածաբանում ֆրանկական դաշնակցության ստեղծման օգտին: Իսկ առայժմ Մոսկվան եւ Թեհրանը փորձում են գաղել Էրդողանին գործել Անկարայի վրա՝ հասկանալով, թե նրա համար որքան մեծ են աշխարհափառական վտանգները, ձգտում են Անկարային հնարավորինս հեռու դառնալ այն «անդունդի եզրից, որի առջեւ եղել է Օսմանյան կայսրությունը», գրում է The New York Times թերթը:

Ինչպես նույն է Եվրոպայի միջազգային հարաբերությունների կենտրոնի ավագ գիտախառն, թուրք փորձագետ Ալի Այդինթաբաբը, Էրդողանը սահմանափակ ընտրություն ունի, նրա համար դժվար կլինի վերականգնել իր համընդ Պուտինի ֆաղափարական վստահությունը, եթե չդադարեցնի հարձակումները Սիրիայի կառավարական ուժերի վրա եւ չվերադառնա Սոչիի հուշագրի ոգուն եւ տառին: Փոխադրման հնարավորություններն առայժմ դաժանորեն անկարող են:

Իդլիբում աղաքազանկացման զոհու ստեղծման վերաբերյալ Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի համաձայնագրի ստորագրումը դարձավ հարձակումների արձակման օգտին: Այդ մասին հաղորդել է ՌԴ դաշնակցության ներկայացուցիչ Իգոր Կոնաչենկովը:

Բացի դրանից, «Հայասթ Թահիր Աւ-Շան», «Թուրքեսանի իսլամական կուսակցություն» եւ «Խորաս ադ-Դին» խմբավորումները, որոնք ՄԱԿ-ում դաշնակցության ճանաչված են որպես ահաբեկչական կազմակերպություններ, չափավորական ընդդիմության բոլոր գրոհայիններին դուրս են մղել դեպի հյուսիս՝ դեպի թուրքական սահման: Ի լրումն այս ամենի, արդեն սովորական են դարձել բնակավայրերի եւ մոսկային գոտիները «հանցյալ» ավազակազմի գրեթե անմեղա հրեակոծությունները: Վերջինս ռուսաստանցի զինվորականների տեղաբաշխման վայրն է:

Ըստ որում, Կոնաչենկովը հիշեցրել է, որ 2018-ի աշնանը Սոչիում ստորագրված ռուս-թուրքական համաձայնագրով (որն արժանացավ Արեւմտսիի եւ ՄԱԿ-ի հավանությանը) Անկարան դաշնակցությանը էր ահաբեկչներին իրենց ծանր հրետանով 15-20 կիլոմետրով հեռացնել Իդլիբի անվտանգության զոհու: «Այս ամբողջ ժամանակամիջոցում որեւէ մեկին չէին հետաքրքրում Իդլիբում տեղի կացությունը եւ թուրքական կողմի սահմանափակ դաշնակցությունների կասարումը: Անդաշնակցության մնացին այդ Երդողանի մարդասիրական օգնություն հասկացնող միակ երկիր Ռուսաստանի բազմաթիվ հարցումները ՄԱԿ-ին եւ Արեւմտսիի երկրներին, թե ինչու այդ օգնությունը ի վերջո բաժին է ընկնում ոչ թե գաղափարներին, այլ ահաբեկչներին: Մենք լսում էինք միայն Սոչիի համաձայնագրերը դաժանորեն հորդորներ», հայտարարել է Կոնաչենկովը:

Բայց երբ Սիրիայի կառավարական զորքերը 2020 թ. փետրվարի սկզբներին սկսեցին իրականացնել Սոչիի համաձայնագրերով նախատեսված աղաքազանկացման գոտու ստեղծումը՝ ահաբեկչներին հետ տղրելով Իդլիբի աղաքազանկացման գոտու խորքերը, արեւմտյան մայրաքաղաքները եւ ՄԱԿ-ը մեղադրանքներ հասցեագրեցին Դամասկոսին խոսելով «դաշնակցական հանցագործությունների, հունանիսար աղետի եւ այդ սարածաբանում գաղափարների միլիոնամոց հոսքերի» մասին, ավելացրել է դաշնակցության նախարարության ներկայացուցիչը: Նրա խոսքերով, Դամասկոսից եւ Մ5 մայրուղուց ահաբեկչների արտախույզ դարձավ ներթափան ձեռնարկային դաշնակցությունը:

Իսկ թուրքական կողմի գործողությունները (որը միջազգային դաշնակցությունը խախտելով Իդլիբ ուղարկեց մեխանիզացված դիվիզիայի թվակազմ ունեցող զորքեր) Արեւմտսիում որեւէ մեկը չի նկատում: Սիրիայի բոլոր կառավարական զորքերը ոչնչացնելու եւ Մ5 մայրուղին կրկին ահաբեկչների վերահսկողությանը հանձնելու սղառնալիքները ԱՄՆ-ում ու Եվրոպայում անվանում են Անկարայի իբր «ինքնադաշնակցության օրինական իրավունք», նեղ են ՌԴ դաշնակցության գերատեսչությունում:

Հիշեցնենք, որ Սիրիայում իրադրությունը բարդացավ փետրվարի 27-ն, երբ Սիրիայի կառավարական զորքերի վրա հարձակում ձեռնարկեցին «Հայասթ Թահիր Աւ-Շան» խմբավորման գրոհայինները: Կառավարական ուժերը օդային հարվածներ հասցրին գրոհայինների դիրքերին, ինչից հետո Թուրքիան հաղորդեց իր 33 զինվորայինների սղանվելու մասին: Ըստ որում, ռուսական կողմին Անկարայի հայտնած տեղեկությունների համաձայն, թուրքական զորքերը չղեկ է լինելու ռմբակոծության ենթարկված Երզնկայում:

Մարտի 1-ին Թուրքիայի դաշնակցության նախարար Յուլուսի Աֆարը հայտնեց, որ ի դաշնակցության փետրվարի 27-ի «ստորագրված համաձայնագրի» իր երկիրը սկսում է «Գարնանային վահան» ռազմական գործողությունը, որն ուղղված է Սիրիայի կառավարական զորքերի դեմ: Վերջին օրերին թուրքերը խփել են առնվազն երեք սիրիական ռազմաֆաղափար, ուստի Դամասկոսը որոշել է արգելել թռիչքները Իդլիբի նահանգի երկրում: Այս կադրակցությունը ռուսական հրամանատարությունը հրաժարվում է նահանգում երաշխավորել թուրքական օդանավերի թռիչքների անվտանգությունը:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑՅԱՆ

Ինքնահամեմատություն «դավաճան» Աթաթուրքի հետ

Իդլիբի ձգնաժամի թե՛ դաժան Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը իր թվիթերյան էջում հանդես է եկել կոչով: Նրա խոսքերով՝ ներկայումս դաժան է ծավալվել Թուրքիայի այսօրվա եւ վաղվա համար եւ սարածաբանի իրադարձությունները Թուրքիայի համար դաժան կարելու չեն, քան մոտ հարյուր տարի առաջ տեղի ունեցածները, երբ Մուստաֆա Զեմալ Աթաթուրքի գլխա-

վորությամբ ազգային-ազատագրական դաժան եր մղվում: Ըստ որում, նախագահն ավելացրել է, որ «այն սարածաբանը, որտեղ գտնվում է Թուրքիան, իր ամբողջ դաշնակցության ընթացքում բախվել է գրավման վտանգին, եւ մենք չենք մոռանա ոչ մի դավաճանություն»:

Աթաթուրքի օրինակով դաշնակցական փաստերին դիմելը, մեղմ ասած, կարելի է անվանել համարել թեկուզ այն դաշնակցություն, որ Աթաթուրքը դաժան է մղել իր երկրի սարածում, միջոցառումներ ռազմական գործողություններ է ձեռնարկում հարեւան երկրների հողերում, մասնավորապես Իրաքի եւ Սիրիայի սարածումներում, ինչպես նաեւ ռազմական ստորաբաժանումներ է ուղարկել Լիբիա:

Գեորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Մի ներողություն ունեն Ասմվել Կարապետյանին ասելու

Իսկ հայ լինե՞լը... Չարքաշ, քարտաշ, դժվարին մի վիճակ: Կ. ՉԱՐՅԱՆ

Անցյալ շաբաթ հավերժի ուղին բռնեց հուշարձանագետ, հայրենագետ Սամվել Կարապետյանը: Հայ ժողովուրդն զրկվեց իր կողմին վայելելու այն մարդու, հայ մշակույթի այն նվիրյալի ներկայությունը, որն իր ողջ գիտական կյանքը նվիրաբերել էր հայ մշակույթին, առավելապես՝ ճարտարապետությանը:

Սամվել Կարապետյան հայի շնորհիվ հազարավոր մշակութային կոթողներ փրկվեցին մոռացումից եւ անխուսափելի թվացող կորուսից: Նրա շնորհիվ աշխարհն ուրիշ լույսի սակ տեսավ հայկական ճարտարապետությունը: Նա իր գործն սկսեց միայնակ, բայց դորոց ստեղծեց, դորոց՝ ուրիշներն այսօր անուրանալի է, ուրի մասին խոսելիս միայն երախտաստությունը լցվածը կարող է չհիշել Սամվել Կարապետյանին:

Ես, ծագումով լինելով Գարդման գավառի Փիփ գյուղից, դեռ վաղ տարիքում համակրանով ու երախտագիտությամբ եմ լցվել Ս. Կարապետյանի նկատմամբ, որովհետեւ գլխավորապես նրա շնորհիվ է, որ այսօր, թեպետ Գարդմանը զսնվում է Արթուրյանի ճանկերում, գարդմանահայրը, այդ թվում՝ ես, հնարավորություն ունի տեսնելու սարածաբանի բոլոր հայկական բնակավայրերի ու հուշարձանների լուսանկարներն ու փաստական սկյալները: Նա միայնակ, ոտով անցնելով գյուղից գյուղ, իր թիկունքում մի զգալի թուրք-թաթարի սղառնացող հայացքը, հսակ կորուսից փրկել է Գարդման գավառի սարածաբան զսնվող գրեթե բոլոր հայկական հուշարձանները: Նրա ֆոտոառարարին եմ դասկանում սարածաբանի հայրենասեր գյուղերի այն հազարավոր լուսանկարները, որոնք միակ սփոփանքն ու դարմանն են հայրենագուրկ գարդմանահայի:

Իսկ թե ինչ անվանող ունի Սամվել Կարապետյան ընդհա-

նուր Հայկական լեռնաշխարհում զսնվող հուշարձանների ու բնակավայրերի բացահայտման, չափազանց ու համահունչ չափման գործում, հայսնի է, բայց ժամանակը դեռ լուրջ ասելիք ունի այդ մասին:

Նրա մահից հետո շատերն ավստասցին, որ առիթ չեն ունեցել հանդիպելու, շատերը հետմահու հարգանքի տուր մատուցեցին: Եղան վաճառ մատ, որ կրոնական հողի վրա ցույց սվեցին իրենց ցածրակարգությունը: Եղան մատե այնպիսի, որ մարդուն սկսեցին կոչումներով ծանուրթթել անել, այնինչ, նրա ամենամեծ կոչումը ժողովրդի սերն ու հարգանքը, համակրանքն էր:

Ես էլ ցանկանում եմ կիսել իմ այն հուշերը, որոնք կարված են մեծ հայի հետ:

Վաղուց էի առիթ փնտրում հանդիպելու նրան: Եվ ահա, 2016թ. գարնանն ստեղծվեց այդ առիթը: Եկել էի Երևան՝ համալսարան ընդունվելու համար փաստաթղթեր կարգավորելու: Մինչ այդ արդեն համացանցով կաղ էի հաստատել նրա հետ, սարածաբանի մասին իմ մոռացությանը հասցրել էի արժանանալ նրա գովեստին, գովեստ՝ որը խորամուկոյի տիպի դարձնել էր ինձ սարածաբանի դասնություն մեջ: Մեր առաջին հեռախոսազրույցի ժամանակ Սամվել Կարապետյանն ինձ իր տուն հրավիրեց: Գնացի բարեկամիս՝ անվանի լրագրող եւ ֆոտոգրաֆ Համլետ Կոնյուրյանի (կրկին գարդմանահայ) հետ: Երբ հասանք իրենց փողոց, զանգեցինք, որոտեսի հստակ կողմնորոշվեմք:

Եվ ահա, անստասելիորեն նրանցից մեկի վերջնամասում մեր առաջ հայտնվեց ինքը՝ Սամվել Կարապետյանը, իմ երազանքը կատարվեց. ես հանդիպեցի նրան: Հեռվից մեծնաբար ձեռնով արեց, ինչպես մարդիկ սովորաբար ձեռնով են անում իրենց վաղեմի ծանոթներին: Ձեռնսեղմումից հետո նրա

սան դռները լայն բացվեցին մեր առաջ: Առաջինն աչքիս առաջ հայտնվեցին մի քանի արկղ զբեր, որոնք ինչպես կռառել էի, նոր էին հայտնվել նրա տանը: Նկատելով ուշադրությունս՝ Կարապետյանն ասաց. «Գիտեմ, որ գրեք սիրում ես, ես էլ այսօր զբերի համ էի ընկել, բոլորն այդտեղից եմ բերում, դեռ է կարդամ»:

Հետո ծանոթացանք նրա ընտանիքի անդամների հետ ու նստեցինք հացի սեղանի շուրջ:

Ճաշից հետո գնացինք իր աշխատաստեղծակ, որտեղ հասնելու համար դեռ էր ոլորում ասիճաններով իջնելիս նկուղ: Հ. Կոնյուրյանի զարմացական ու հիացական դիտարկմանը Կարապետյանը ժղատարով դասաստեղծեց՝ «Հիշելից եմ սովորել, ձմռանը սառ է, ամռանը՝ հով»:

Եթե տեղում համակարգիչներ ու էլեկտրական լաթերներ չլիներին, ես հաստատ կմտածեի, որ զսնվում եմ հին աշխարհի մի որեւէ ֆաղափ գրադարանում, որտեղ մեզանից յուրաքանչյուրը գրեմ մեկ անգամ մտովի Երջել է՝ որեւէ դասմիջի օգնությամբ:

Զրույցը շատ երկար տեւեց, համարյա մինչեւ ուշ երեկո խոսեցինք ամեն-ամեն ինչից: Ամրիլյան մասերազմի վերերը դեռ արնահոսում էին գիտակից ա-

րի իր հայրենիքի կածանները»: Մեր ջերմ զրույցն ավարտվեց զբերի նվիրատվությամբ: Սամվել Կարապետյանը զբեր նվիրեց թե ինձ, թե բարեկամիս: Այդ զբերն այսօր իմ գրադարանում են եւ դաստիարակում են սրբորեն, որովհետեւ իրենց վրա կրում են Սամվել Կարապետյանի ցանանյակների ջանքերն ու... մասերի հողումը:

Հրատեցից առաջ դայմանավորվեցինք եւս մեկ անգամ հանդիպել, որդեսգի վերցնեմք Փիփ գյուղի հասակագիծն ու փորձենք թվագրելով՝ նշել, որ տունը ում է դասկանում: Առաջին հայացքից այս սարժիմակ ցանկությունը Սամվել Կարապետյանը հստակ ձեւակերտեց. «Որդեսգի եթե վաղը Եռագույնով մտնեմք մեր հայրենի գյուղերը, իմանանք որն է եղել մեր դարի տունը եւ այնտեղ աղբերակ. Ես համոզված եմ, որ անողայման գալու է այդ օրը, ուրիշ կամ տարբեր լինել չի կարող»:

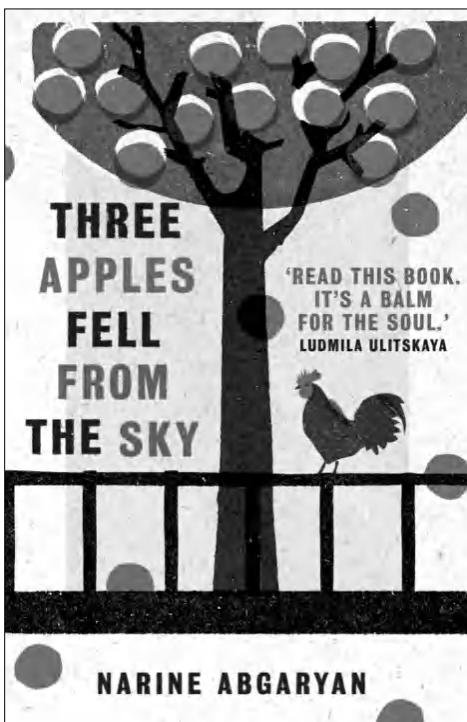
Այդ նախադասությունը դաս էր ինձ համար:

Մոտ երկու ամիս անց, կրկին Համլետ Կոնյուրյանի հետ, հանդիպեցինք Սամվել Կարապետյանին՝ այս անգամ ավելի կարճ ժամանակով: Էլի նստեցինք իր տանը, աշխատաստեղծակում ու վերցրինք գյուղի հասակագիծը՝ անողայման խոստանալով անել հնարավոր ամեն բան գյուղի ընտանիքներին տեղորոշելու համար:

Անցած շաբաթ օրը բանաստեղծ ընկերոջս՝ Գոռ Հարությունյանի հետ ուղիղ կանգնած էի Սամվել Կարապետյանի դազարի կողմին: Մտովի՝ ներողություն խնդրեցի մեծ հայրենագետից, որ այն հասակագիծը, որը դեռ է թվագրելի ու կազմելի, մինչեւ օրս չեն ավարտել, կիսատ են թողել: Խոստացա անողայմանորեն անել այն, ինչ խոստացել եմ, եւ հանձնել ՀԳՈՒ կենտրոնին, նրանց, ովքեր շարունակելու են Սամվել Կարապետյանի գործը:

Լույս ինքնի հոգուր, մեծ հայ:

Նարինե Աբգարյանի վեպը անգլերեն

Լոնդոնի «Ուսմուրդ» («Մեկ աշխարհ») հրատարակչությունը լույս է ընծայել ռուսագիր հայ գրող Նարինե Աբ-

գարյանի «Երկնից ընկավ երեք խնձոր» վեպը՝ Լիզա Հեյդըն Էսփենսեյթի թարգմանությամբ: Գիրքը հասանելի է amazon կայքում՝ էլեկտրոնային եւ տպագիր տարբերակներով, իսկ շաբաթավերջին վաճառքի կիսանկի Մեծ Բրիտանիայի, ԱՄՆ-ի եւ Կանադայի գրախանութներում:

Հայկական լեռնաշխարհում կորած գյուղի տարեց բնակիչների մասին դասող այս վեպը մինչ այժմ թարգմանաբար հրատարակվել էր հայերեն, լատերեն, էստոներեն, ֆրանսերեն եւ իսպաներեն:

Անգլերեն հրատարակության շարժիկին ռուս ժամանակակից գրող Լյուդմիլա Ուլիցկայայի խոսքերն են՝ «Կարողացե՛ք այս վեպը, այն հոգու ստեղծանի է»:

Հիշեցնեմք, որ Աբգարյանի «Երկնից ընկավ երեք խնձոր» վեպն առաջին անգամ լույս է տեսել 2015 թվականին եւ արժանացել է Ռուսաստանի Դաւնության «Յասնայա Պոլյանա» գրական բարձրագույն մրցանակին:

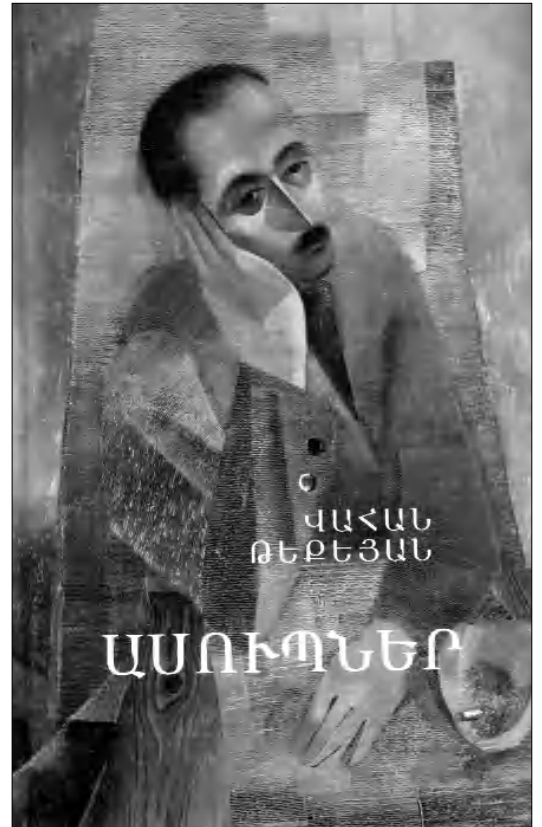
Մեր շնորհավորանքները օտարալեզու, բայց միշտ հայաշունչ Նարինե Աբգարյանին:

Ա. Բ.

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱԿ

Վահան Թեֆեյան ԱՍՈՒՊՆԵՐ

Թեֆեյան Մակարայի միության հրատարակությամբ լույս տեսավ հայ գրականության մեծագույն ներկայացուցիչներից՝ բանաստեղծ, հրատարակախոս, խմբագիր, ազգային-կուսակցական գործիչ, կրթական մեծակ Վահան Թեֆեյանի ֆերթվածների նոր ժողովածուն՝ «Ասուղներ» խորագրով: 304 էջ կազմող հասորի կազմողը, առաջաբանի հեղինակը եւ խմբագիրը Երվանդ Տեր-Խաչատրյանն է, ձեւավորողը՝ Արամ Ուռուսյանը, սրբագրիչը՝ Սամվել Խաչատրյանը: Գրի շարժիկին տեղադրվել է Երվանդ Զոհարի «Բանաստեղծը» խորագրով հայտնի՝ Վ. Թեֆեյանի դիմանկարը: Գիրքը տպագրվել է «Զանգակ-97» ՍՊԸ-ի տպարանում, «արեւելահայ» ուղղագրությամբ:

ԱՃԻ ՓՈՇԱՅԱԼ

Նարինե Ավագյանը բանաստեղծ է, գրող, մանկավարժ: Բազմաթիվ ժողովածուների հեղինակ է, այդ թվում՝ առանձին գրով լույս տեսած «Նուռը» դասմովածի: Նրան բազմաթիվ անգամներ են կարդում, բանաստեղծությունները տղազրվում են գրական մամուլում, արժանանում են մրցանակների: Անդրադաշնակում է արժանանում «Երեք բեմաների» հայրենիքի, սեր, բարեկամություն, եւ ձեռարկությունն է իր սողերի ուղեկցող: Նա բաց աչքով է նայում կյանքին եւ երջանկությանը: Իմ այս հարցազրույցը կարելու է համարում նրանով, որ ավելի են բացում ստեղծագործողի ներաշխարհը՝ ընթերցողին ավելի մոտենցնելով գրողին...

-Ծիս է սաված, որ եթե ուզում ես ճանաչել բանաստեղծին, լիքս լինես նրա ծննդավայրում: Զուր Գյումրին է: Զառու, որը սիրված է, որը խորհուրդներ ունի, ճակատագրական հարվածներ ունի իր հիշողության կեղեցում: Ինչպիսիքն է նա երեւցել քեզ: Ի՞նչ զույն ունի քո մանկության ֆաղաքը, որ արթնացնում է քո՞ լուրջ հոգին:

-Ամեն անգամ, երբ գծագրվում է ծննդավայրի դասկերը, հոգսի թարմանում է: Գյումրին ինձ ծնունդ է սվել, մորս է նվիրել ինձ: Նրա հողից են կաշույն արձաններս: Գուցե դա է դասձառը, որ հենց նրա երկնի խորություններն են այնքան լավ արձագոլվում աչքերիս մեջ: Որքան էլ խավար լինի շուրջս, նրանից ժառանգած անկոհուն ոգին վիթխարի ուժ է սալիս, եւ աչքերիս առջև բացվում են հիշողությունների դռները... Սկսում են բերկրանքի ճախրել միասին արձան կյանքի երկնիցներում: Գյումրին հավերժի զույնն է ինձ համար:

-Հաճախ ես գրում մորդ մասին: Ո՞վ է նա մասնագիտությամբ: Կոմպոզիտոր մասին:

-Մայրս երկու կրթություն ունի: Նախ ավարտել է Գյումրու դասական դրամատիկական ինստիտուտը, ապա ավելի հասուն սարհին հեռակայել է Ռոսոպի բարձրագույն դպրոցում՝ ստանալով դեկավար խորհրդատուի որակավորում՝ կադրային գծով: Այժմ գիմնական թուղակառու է: Ինձ համար նա ամեն ինչ է՝ բարություն, աղավաղ, խորհրդանշի: Կյանքի արժեք բնագավառներում դրսևորած իմ վերաբերմունքը գալիս է այն օրերից, որոնք մորս աչքերով են ինձ ժողուն այսօր էլ...

-Երեւան եւ Գյումրի. այսօր ինչպիսիք են յուրաքանչյուրը քեզ ունեն այս երկու ֆաղաքները քո ներաշխարհում:

-Գյումրին ինձ համար անփոխարինելի արժեք է, նա անվերջ «հնչում» է երակներումս: Բայց այսօր ես Երեւանում եմ... Այն իմ գոյության անհրաժեշտ դասն է, ներհանգրված գործերիս համար: Նրա փողոցներում այնպիսի բանաստեղծություններ են ծնվել, որոնք համար ես դարձալիս երախտադաս եմ ֆաղաքի ու փողոցներին, որոնք առել են ինձ իրենց գիրկն ու օրոնել, մինչեւ թողել են երկունքի ցավերը... Ուր էլ գնում եմ, երրորդ օրն արդեն, կարոտում եմ Երեւանը, իմ անհասի սիրելի Սարյան փողոցը, այստեղի օդը, միջավայրը, առօրյան...

-Ո՞վ է Նարինե Ավագյան բանաստեղծը:

-Առաջին հերթին՝ հայ, աղա զավակ, մայր, կին, մանկավարժ: Բանաստեղծ ավելի հասուն սարհին է ձեռավորվել իմ մեջ, եւ ես կարծում եմ, որ վերոհիշյալ որակներն են ծնել ինձ...

-Զո առաջին բանաստեղծությունը, ո՞ր սարհինն ես այն գրել: Տղազրե՞լ ես...

-Գրել եմ վաղ հասակից: Ըստ լավ եմ հիշում իմ առաջին բանաստեղծության ծննդյան դասնությունը: Դպրոցում հայ-

Նարինե Ավագյան. «Ինձ համար ընթերցողը նույնն է, ինչ թատրոնի համար՝ հանդիսատեսը»

րենիքի մասին շարադրություն էր հանձնարարված, իսկ ես սիրում էի շարադրություններ կան սկսել, կան ավարտել չափածոյով: Եվ ահա, այնպես սասցվեց, որ ոչ թե վերցրի մեր դասականների գործերից, այլ ինքն գրեցի: Առաջին տղան եմ լավ հիշում. «Հայաստան իմ՝ հողար ու վեա»... Երրորդ դասարանում էի սովորում այդ ժամանակ: Ոչ, չեմ տղազրել: Մեր գրողները, նրանք, ուն են անընդհատ կարդում էի, ինձ համար վերերկային ինչ-որ սիրույթում էին, իսկ ինձ այնտեղ չեմ դասկերացրել այդ սարհից հետո էլ շատ երկար ժամանակ... Կարելի է ասել՝ մինչեւ հիմա:

- Զեզ աս են կարդում, եւ դու աս ընթերցված ես: Ո՞վ է ընթերցողը քեզ համար:

-Ես թատրոն աս են սիրում, անհասի, բայց մի դաս դասկերացնեմ թատրոն առանց հանդիսատեսի: Ինչպիսիքն էլ ինձ այն... Ինձ համար ընթերցողը նույնն է, ինչ թատրոնի համար՝ հանդիսատեսը:

-Վերջերս դու ճանադարհորդեցիր, եղար եվրոպական մի շար ֆաղաքներում: Ի՞նչ տղադրություններ ունես: Ցանկություն ունես թողնել շալ հուլաները էստի կամ բանաստեղծության տեսով:

-Այո, ճանադարհորդել, մորը բացահայտել աս են սիրում, իսկ վերջերս եղա Փարիզում, Լյուսեմբուրգում, Ստասբուրգում, Նանսիում, Վարսավայում: Պիտի ասեմ, որ բացահայտումներ ճարտարապետության տեսակյունից գերազանցեցին սղասելիքներս: Չտեսված կառույցներ, դասնություն՝ նրանց դասերի ներսում. մեակոյթ, որ որոակի կարծախողեր կորեց իմ ներսում... Հիացած եմ տեսածովս եւ ինքս ինձ երանի էի սալիս այդ դասերին, երբ աչքս տյուն էին մնամ գեղեցկություններ: Սակայն դա ինձ համար մնամ էր նրան, երբ արակարգ խնամված գեղեցիկ կին եմ տեսնում, որ ասես ֆայլոլ մեակոյթ լինի, բայց ընդամենը՝ այսֆանը: Հիանում ես նրանով, աղա կարճ ժամանակ անց կարոտում մորը, նրա դարգ սանրվածքը, ձեռքերը, հայացքը... Այսպես էր Եվրոպան ինձ համար: Դարձյալ համոզվեցի, որ կարդեմ միայն իմ երկուն: Իհարկե, աս գրառումներ ունեն այդ օրերից: Երբ հրատարակվեմ արձակ գործերս առանձին գրով, նրա էջերում կերեւ նաեւ Եվրոպան: Զարմանալիս այն էր, որ երբեւ չերազելով տեսնել Փարիզը, այնուամենայնիվ, սիրեցի...

- Աւխարհում անհասցելի գրողներ կան: Եվ դու փայլում սիրադեսում ես անգլերենին: Ազատ կարող ես կարդալ Շեքսպիր եւ Շոու, Հեմինգուեյ եւ Սարոյան, Էլիոթ եւ Ֆոկներ: Ըս քեզ, ինչպիսիքն են նրանք բնագրով:

-Որեւէ գրողի բնագրով ընթերցելն ավելի է մոտենցնում նրան. հասկանում ես սվյալ գրի նրբություններն ու առանձնահատկությունները: Սակայն լիքս ասեմ, որ մեմ հայերենով բավականին հաջողված թարգմանություններ ունեն: Երբ համեմատում եմ, նկատում եմ, որ թարգմանիչը ոչ միայն ջանք ու եռանդ չի խնայել սվյալ հեղինակի խոսքը սեղ հասցնելու համար, այլ նաեւ «ընդգրկել» է բնագրի հոգին, որն ամենակարեւորն է այս դեմոնում: Բայց լիքս ասեմ, որ այս երեսույթն ավելի աս նկատելի է խորհրդային ժամանակի թարգմանությունների մեջ, որտեղ կար որակ, նաեւ՝ մտաւորություն եւ դասասխանասվություն թարգմանչական գործի նկատմամբ: Թող ինձ ներեն ժամանակակից թարգմանիչները. սա գուցե իմ սուրբեկից կարծիքն է, բայց ես մեծ բավականություն եմ ստանում այդ ժամանակի թարգմանությունների ընթերցումից: Բնագրով ես աս եմ կարդում, թարգմանչական փորձեր էլ եմ արել, որոնք, կարծում եմ, որ սարհների ընթացում կվերածվեն ժողովածուի:

-Նարինե, երբ հետեւում եմ քո գրական գործունեությանը, չեմ կարող չնկատել առանձնահատուկ վերաբերմունք եւ բացառիկ հարգանք քո սերնդակից գրողների հանդեմ: Այդօրինակ վարադիծը, կարծում եմ, լիքս որ վարակիչ լինի ասերի համար: Ինձ հետաքրքրում է, թե ովքեր են քեզ սիրելի եւ հարազատ իրենց գրով...

-Այո, չեմ ժխտի, որ անարբեր չեմ իմ ժամանակակիցների գրի հանդեմ: Նախ չեմ դասասուվում արդի գրողին «լավ» կամ «վատ» որակել: Եթե գրում է, նեանակում է՝ դրա դասահանջն ունի, հետեւաբար կունենա իր ընթերցողը: Ամեն մոր գրի ծանոթանալուց հետո անմիջապես գրում եմ՝ ի՞նչն է, թե՞ ոչ... Ամեն դեմոնում շարունակում եմ մեծ հարգանքով վերաբերվել նրանց ստեղծածին: Եթե դիտչում է սրիս, հետեւողականորեն կարդում եմ, ուրախանում ամեն հաջողությամբ եւ չեմ զլանում հիացմունքս արտահայտել... Էդուարդ Հարենց, Գագիկ Դավթյան, Հուսիկ Արա, Շանթ Մկրտչյան, Գագիկ Սարոյան, Խաչիկ Մանուկյան, Էդուարդ Խաչիկյան, Վրեժ Սարուխանյան: Մեծ հետաքրքրությամբ եմ ընթերցում Ասատուր Փաւայանի հայագիտական գրերը: Կին լուրջներից կառանձնացնեմ Հովհաննիսյանին: Ինձ արունակում են հետաքրքրել Հովհաննես Գրիգորյանը, Ավագ Եփրեմյանը, Հրաչյա Սարուխանը, եւ այս արբը երկար կլինի, եթե թվարկեմ բոլորին:

- Վերջերս կարդացի քո բանաստեղծությունները ուսերեն՝ Արա Գեուրգյանի ձեռնարք: Ծիսն ասած, ինձ զարմացրեց թարգմանչի հոգատար եւ ազնիվ վերաբերմունքը քո մտքերի եւ հույզերի, քո գրական տեսլի հանդեմ: Ի՞նչ կասես այս մասին:

-Այո, լիովին համամիտ եմ քեզ հետ, սիրելի Անի: Մինչ այժմ էլ եղել էին թարգմանչական փորձեր, բայց ես ոչ մեկի թարգմանության մեջ չեի զգացել իմ բարձր «երակը»: Արա Գեուրգյանը հենց «ինձ» է թարգմանել, եւ այդ է դասձառը, որ եւրոպ, գուցե հենց այս սարհ,

լույս տեսնի իմ բանաստեղծությունների առանձին ժողովածուն՝ ուսերեն: Ուզում եմ, օգտվելով առիթից՝ շնորհակալությունս հայտնելու վարդեցին, որը նաեւ հայ դասականներին է հիանալի թարգմանում՝ այսպիսով կատարելով մեծ ու հայրենամով գործ: Նա նույնպես գյունրեցի է, որը մեծ հոգատարությամբ եմ ասում:

-Գաղտնիք չէ, որ գրողներն ունենում են վայրէջքի եւ վերելքի ժամանակահատված է այժմ քեզ համար, եւ էլ ի՞նչ է գրելու Նարինե Ավագյանը, բանաստեղծ, որին աս սիրում է ընթերցողը, որը բազմաթիվ հանդիպումներ է ունեցել թե՛ աւակերներին, թե՛ ընթերցատար կայն ժամանակի հետ:

-Այո, այս վերելք եւ վայրէջք բաների փոխարեն ինձ համար կատարելի լիքս եւ դասարկ ժամանակ: Լինում է՝ լցվում եմ այնքան, որ չի սասցվում դարձվել: Այնուհետեւ հաջողում է մի ժամանակ, երբ ներսից էլի խմորումներ են, բայց դարձյալ չեմ զգնում համադասասխան արտահայտչամիջոցները: Գուցե հույզերս ու մտրումներս արցունքի կամ ծիծաղի տեսով են ինձ լիքս, բայց չեմ վերածվում տղի... Այդպես էլ է լինում... Այս դասին ես կարծում եմ, որ բավականին բուն ժամանակից հետո դեռ դարձարի մեջ եմ, բայց գգում եմ, որ մոր այլի է լինելու, այն հորձանքի մեջ կամնի ինձ: Եթե չանկեղծանայի, ընթերցողը չէր էլ զգա այս դարձարը, ֆանի որ դեռ երեք չհրատարակված գրերի նյութ ունեւ, որոնք դարձաբար լույս են տեսնելու՝ դասելով իմ՝ գրական ընթացքը:

-Եվ այսպիսի մի հարց. եթե չստեղծեիր գրականություն, ի՞նչ կանեիր կամ ինչո՞վ կզբաղվեիր: Ունե՞ս հոբի կամ հոբիներ:

-Սիրելի մասնագիտություն ունեի դեռ գրականությունից էլ առաջ՝ մանկավարժությունն ինձ համար սարտել է, երեխան անբացատրելի հրաւժ մի մեծ ու խորունկ աւխարհ: Նրան բացահայտելն ու գիտելիքներ հարդորդելն ինձ համար գերագույն հանույք է: Նրանցից նաեւ սովորում եմ: Կարծում եմ, որ հասկալիս հայ աւակերի նկատմամբ սածած մեծ դասասխանասվությունն ու սերն էլ իրենց ներդրումն ունեն իմ՝ որպես գրող, կայացման գործում: Սիրում եմ նաեւ փիլիսոփայությամբ զբաղվել: Հեռու չեմ խոհանոցային մեակոյթից: Բայց իմ ամենամեծ հոբին Գիրքն է:

-«Չլրացված տղերի լուսանցքներում» բանաստեղծական ժողովածուն թարմություն բերեց ժամանակակից մեր հայ լուրջաւ, երջանկության խաչներունների եզրագծերով ինչ-ինչ մոր մտքեր հուլեց, որոնց մասին դեռ ոչ ոք չէր գրել... Դու ինքն զգացի՞ր այդ ժողովածուի կենսավեց լիցքերը:

-Այո, իհարկե... Այս ժողովածուն համարում եմ իմ գրական ընթացքի հիմնադար: Ինքս ինձ այստեղ ավելի աս բացահայտեցի... Երբեմն ընթերցելիս որո գործեր կարծես մոր եմ «ճանաչում»: Հիմա ավելի ու ավելի դասահանջլոտ եմ դարձել գրիս հանդեմ: Այս ժողովածուն, կարծում եմ, աս ավելի սասցված է, ֆան նախորդները, եւ այն առանձնահատուկ է նաեւ նրանով, որ սա իմ առաջին գիրքն է, որի խմբագիրը գրականագետ է: